КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Дипломна робота
бакалавра
з теми:

«ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА: ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ»

Виконала:
студентка групи IstP1-B22z
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
за ОПП Середня освіта (Історія та правознавство)
заочної форми навчання
Вікторія ТОСТАНОВСЬКА

Науковий керівник:
доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Віктор БРЕХУНЕНКО

Рецензент:

_____

_____

Кам'янець-Подільський – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ 6

1.1. Аналіз історіографії 6

1.2. Характеристика джерел 9

1.3. Методологія дослідження 11

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ 15

2.1. Перша світова війна в навчальних програмах та шкільних підручниках 15

2.2. Причини, передумови та початок Першої світової війни 18

2.3. Наслідки Першої світової війни та формування повоєнного світу програмах і підручниках 21

РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОДІЙ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 27

3.1. Поняття та класифікація мультимедійних технологій у навчанні історії 27

3.2. Методика застосування мультимедіа на різних етапах уроку 32

3.3. Учительські блоги, вебквести, рольові ігри та QR-коди у вивченні подій війни 44

ВИСНОВКИ 53

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ 56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система освіти перебуває в умовах активної цифрової трансформації, що зумовлює необхідність оновлення змісту, форм і методів навчання. Особливо це стосується викладання історії, де важливим є не лише засвоєння фактологічного матеріалу, а й формування в учнів історичного мислення, уміння працювати з різними видами джерел та критично оцінювати інформацію. У цьому контексті використання мультимедійних технологій набуває особливої актуальності, оскільки вони дозволяють зробити навчальний процес більш наочним, інтерактивним і мотиваційно привабливим для здобувачів освіти.

Однією з ключових тем шкільного курсу історії є Перша світова війна – глобальний збройний конфлікт 1914–1918 років, який суттєво вплинув на подальший розвиток міжнародних відносин, політичну карту світу та суспільні процеси XX століття. Вивчення цієї теми потребує комплексного підходу, адже вона охоплює складні причинно-наслідкові зв’язки, велику кількість подій і персоналій, а також різноманітні історичні інтерпретації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних методів викладання теми Першої світової війни в шкільному курсі історії з використанням мультимедійних технологій, які сприяють підвищенню рівня засвоєння навчального матеріалу, розвитку пізнавальної активності учнів та формуванню їхніх ключових компетентностей.

Об’єктом дослідження є процес навчання історії у закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є використання мультимедійних технологій під час вивчення теми Першої світової війни на уроках історії.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та аналізі ефективності використання мультимедійних технологій у процесі вивчення Першої світової війни на уроках історії, а також у визначенні педагогічних

умов і методичних прийомів їх застосування для підвищення якості засвоєння навчального матеріалу, розвитку пізнавальної активності та історичного мислення учнів.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

– проаналізувати стан історіографії та джерельну базу дослідження;

– визначити методологічні підходи до вивчення теми;

– охарактеризувати історичний контекст Першої світової війни в шкільному курсі історії;

– розглянути причини, перебіг та наслідки війни відповідно до навчальних програм і підручників;

– з’ясувати поняття та класифікацію мультимедійних технологій у навчанні історії;

– проаналізувати методику застосування мультимедіа на різних етапах уроку;

– дослідити можливості використання учительських блогів, вебквестів, рольових ігор та QR-кодів у процесі навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані вчителями історії закладів загальної середньої освіти під час підготовки та проведення уроків з теми Першої світової війни. Запропоновані підходи до використання мультимедійних технологій сприятимуть підвищенню ефективності навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів, формуванню їхніх історичних компетентностей, критичного мислення та вміння працювати з різними типами історичної інформації. Матеріали дослідження також можуть бути використані під час розробки методичних рекомендацій, навчальних презентацій, інтерактивних завдань і цифрових освітніх ресурсів.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період Першої світової війни – 1914–1918 рр., а також частково повоєнний етап (1918–1920-ті рр.), необхідний для розуміння наслідків війни та формування нового

міжнародного порядку. У методичному аспекті дослідження також враховує сучасний період розвитку освіти, пов’язаний із впровадженням мультимедійних та цифрових технологій у навчальний процес.

Територіальні межі дослідження охоплюють країни-учасниці Першої світової війни в межах Європи та світу, зокрема держави Антанти та Четверного союзу, а також території, на які безпосередньо вплинули бойові дії та повоєнні політичні зміни. У контексті шкільного курсу історії також враховується територія України як частина тогочасних імперій і регіон, що зазнав значних соціально-економічних і політичних змін унаслідок війни.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-історичні методи, зокрема аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, а також елементи компетентнісного та інформаційно-технологічного підходів.

Структура дипломної роботи визначається її метою та завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз історіографії

Історіографічна база дослідження теми «Перша світова війна: використання мультимедійних технологій на уроках історії» є досить різноплановою та умовно поділяється на дві основні групи: праці з історії Першої світової війни та дослідження, присвячені методиці викладання історії й використанню мультимедійних технологій в освітньому процесі.

До першої групи належать праці, що розкривають причини, перебіг та наслідки Першої світової війни, а також її вплив на міжнародні відносини та формування повоєнного світу. Дослідження Великої війни в українській історичній науці представлене значною кількістю праць, у яких висвітлюються причини, перебіг і наслідки Великої війни, а також її вплив на міжнародні відносини та державотворчі процеси. Зокрема, узагальнюючий характер має монографія «Велика війна 1914–1918: витоки, характер, наслідки» за редакцією С. Трояна [18], де комплексно проаналізовано передумови війни, воєнні події та їхні політичні, економічні й соціальні наслідки. Значний внесок у сучасне осмислення проблематики зробили С. Віднянський та А. Мартинов [20, 21], які розглядають Першу світову війну як тривалий історичний процес із довготривалими наслідками для розвитку Європи. Значну увагу проблемі причин і наслідків конфлікту приділяють О. Шморгун [72], М. Логінов [43]. Важливими для розуміння міжнародного контексту є праці Г. Кіссинджера [40] та Ж.-Б. Дюрозеля [34], у яких досліджено дипломатичні процеси та систему міжнародних відносин початку XX ст.

Питання причин війни досліджуються у працях О. Потєхіна [56], який аналізує геополітичні суперечності між провідними державами світу, а також

у роботах О. Овчаренка та О. Сухушиної [49], присвячених Боснійській кризі 1908–1909 рр. як одному з ключових факторів загострення міжнародної ситуації. Проблему трансформації європейського націоналізму як передумови війни розглядає Я. Секо [61].

Важливий напрям історичних досліджень становлять праці, присвячені міжнародним відносинам і дипломатії. Зокрема, Т. Катрун [39], Т. Карпенко та О. Овчаренко [37] досліджують особливості Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин, а В. Фісанов [67-68] аналізує роль «Чотирнадцяти пунктів» президента Вудро Вільсона у формуванні повоєнного устрою Європи. Значний внесок у вивчення дипломатичних аспектів зробили М. Марущак [44] та Г. Цвєтков [70].

Окремий блок становлять праці, присвячені наслідкам війни. С. Віднянський [22] та О. Волощук [23] досліджують розпад імперій і формування нових держав Центрально-Східної Європи. М. Алексієвець і Л. Алексієвець [11] аналізують відновлення польської державності, а А. Грубінко [31] розглядає вплив війни на розвиток європейських інтеграційних процесів. Економічні наслідки висвітлені у працях П. Гай-Нижника, М. Логінова та А. Пушкаря. Матеріали конференцій [11; 23; 31; 39] розкривають питання політичних змін у Європі, розпаду імперій та виникнення нових держав. Ці праці дозволяють сформувати ґрунтовне уявлення про історичний контекст, необхідний для шкільного вивчення теми.

Другий напрям історіографії охоплює дослідження використання мультимедійних технологій у навчанні історії. Теоретичні засади застосування мультимедіа в освітньому процесі розкриті у працях С. Дишлєвої [33], Н. Дементієвської [32], Н. Тверезовської та Д. Касаткіна [64]. Автори підкреслюють, що інформаційно-комунікаційні технології сприяють підвищенню мотивації учнів, розвитку критичного мислення та формуванню інформаційної компетентності.

Безпосередньо питання використання мультимедіа на уроках історії досліджували О. Мокрогуз [46, 47], В. Жаріков [35], А. Гриценко [29], А.

Ягупова та Л. Яновська [74]. У їхніх роботах обґрунтовуються педагогічні переваги мультимедійних презентацій, відеоматеріалів, інтерактивних карт, цифрових архівів та інших електронних ресурсів. Так, у роботах А. Гриценко [28, 29] теоретично обґрунтовано використання мультимедіа в навчанні історії та визначено їхній вплив на формування пізнавальної активності учнів. О. Мокрогуз [46, 47] розглядає мультимедійні презентації як важливий засіб навчання, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Питання використання інтерактивної дошки та цифрових інструментів висвітлюються у працях В. Антонова і В. Леонського [12], Т. Гнатюк [26], а також у низці методичних публікацій [45; 51].

Проблематиці інтерактивних технологій присвячені дослідження В. Антонова та В. Леонського, С. Куценка і Т. Гнатюк, які вивчали можливості використання інтерактивних SMART-дошок на уроках історії. Практичні аспекти застосування мультимедійних презентацій та відеоматеріалів висвітлені у працях О. Пищик, Т. Соколовської та в методичних рекомендаціях щодо використання відеоресурсів на уроках історії.

Новітній етап розвитку методики викладання історії характеризується впровадженням цифрових освітніх ресурсів та онлайн-платформ. Сучасні підходи до цифровізації освіти та впровадження ІКТ у викладання історії розглядаються у дослідженнях Т. Васьківської [17], Н. Дементієвської [32], С. Дишлєвої [33]. Окрему увагу приділено використанню вебтехнологій, блогів, відеоматеріалів і цифрових платформ у навчальному процесі [16, 19, 38, 58]. У цих роботах підкреслюється, що мультимедійні технології сприяють розвитку інформаційної компетентності учнів та підвищують ефективність уроків історії.

Аналіз історіографії свідчить, що проблематика Першої світової війни достатньо ґрунтовно досліджена як у контексті міжнародних відносин, дипломатії, державотворення та економічних наслідків, так і в шкільних курсах історії. Водночас комплексних праць, які б поєднували зміст вивчення Першої світової війни з методикою використання сучасних мультимедійних

технологій на уроках історії, поки що небагато. Це зумовлює актуальність подальших досліджень, спрямованих на розробку ефективних методичних моделей використання мультимедійних засобів під час вивчення теми «Перша світова війна» в закладах загальної середньої освіти.

1.2. Характеристика джерел

Джерельна база дослідження теми є міждисциплінарною та об’єднує історичні, нормативно-правові, навчально-методичні й дидактичні джерела. Їх можна умовно поділити на чотири основні групи: джерела особового походження, нормативно-освітні документи, навчально-методичні матеріали та історичні документальні збірники.

До першої групи належать спогади, щоденники та мемуари безпосередніх учасників і сучасників подій Першої світової війни та післявоєнного врегулювання, які дають змогу реконструювати політичні та дипломатичні процеси «зсередини». Зокрема, «Архів полковника Хауза» [1] є цінним джерелом для вивчення позиції США та діяльності В. Вільсона у формуванні післявоєнного устрою світу. Мемуари британського політичного діяча Д. Ллойд-Джорджа «Военные мемуары» [4] та «Правда о мирных договорах» [5] дозволяють глибше зрозуміти механізми ухвалення рішень на Паризькій мирній конференції та особливості формування Версальської системи. Також значну цінність становить праця Ж. Табуї «Двадцать лет дипломатической борьбы» [9], у якій розкривається складність міжнародних відносин у передвоєнний та міжвоєнний періоди. Використання таких джерел у навчальному процесі є особливо ефективним у поєднанні з мультимедійними технологіями: інтерактивними документами, цифровими архівами, презентаціями та відеоматеріалами.

Другу групу становлять нормативно-освітні документи та навчальні програми, що визначають зміст шкільної історичної освіти. Зокрема, навчальні програми для 6–11 класів [2; 6] та концептуальні засади «Нової української

школи» [3] є базовими документами, які регламентують структуру, зміст і компетентнісний підхід до викладання історії. Вони дозволяють визначити місце теми Першої світової війни у шкільному курсі та обґрунтувати доцільність використання мультимедійних технологій у навчальному процесі.

Концептуальною основою використання мультимедійних технологій виступає документ «Нова українська школа», розроблений Міністерство освіти і науки України. У ньому наголошується на необхідності розвитку цифрової компетентності учнів, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних методів навчання. Саме нормативні документи визначають актуальність застосування мультимедійних ресурсів під час вивчення історії та формують методологічні засади дослідження.

Третю групу складають навчальні посібники та методичні розробки, присвячені методиці викладання історії. Важливим джерелом є посібник І. Кулика «Практикум з шкільного курсу історії та методики її викладання» [8], у якому розглядаються методичні прийоми організації уроків історії, використання джерел та активних форм навчання. Корисним для дослідження є також «Практикум з курсу історії країн Західної Європи та Північної Америки нового часу» [7] за укладанням Б. Сипко. Видання містить добірку історичних документів, завдань і джерел, які можуть бути адаптовані для створення мультимедійних навчальних матеріалів з теми Першої світової війни. Ці джерела дають можливість розробляти інтерактивні вправи, цифрові історичні квести, вебквести, мультимедійні презентації та завдання для самостійної роботи учнів.

Окрему групу становлять документи епохи Першої світової війни та післявоєнного врегулювання, представлені в мемуарних виданнях і збірниках документів. Їх цінність полягає у можливості безпосереднього ознайомлення учнів з історичними свідченнями. У сучасних умовах такі джерела можуть бути оцифровані та інтегровані в мультимедійне середовище навчання через

електронні архіви, інтерактивні карти, цифрові виставки, хмарні сервіси та освітні платформи.

Отже, джерельна база дослідження обраної нами теми є достатньо репрезентативною та різноплановою. Вона включає історичні першоджерела та мемуари учасників подій; нормативно-правові документи, що регламентують викладання історії; навчальні програми та концептуальні засади сучасної освіти; методичні посібники з викладання історії; практикуми та збірники документів. Поєднання історичних джерел із сучасними цифровими інструментами створює широкі можливості для реалізації компетентнісного підходу, розвитку критичного мислення учнів та підвищення ефективності вивчення теми Першої світової війни в закладах загальної середньої освіти.

1.3. Методологія дослідження

Методологія дослідження теми «Перша світова війна: використання мультимедійних технологій на уроках історії» ґрунтується на поєднанні історичних, педагогічних та інформаційно-комунікаційних підходів. Такий міждисциплінарний характер дослідження зумовлений необхідністю одночасного вивчення історичного змісту теми та особливостей його викладання засобами сучасних мультимедійних технологій.

Основою дослідження виступає компетентнісний підхід, який передбачає формування в учнів не лише предметних історичних знань, а й ключових компетентностей, насамперед інформаційно-цифрової, громадянської, соціальної та комунікативної. Використання мультимедійних технологій під час вивчення Першої світової війни сприяє розвитку вмінь аналізувати історичну інформацію, працювати з різними видами джерел, критично оцінювати факти та формулювати власні висновки.

Важливе значення має діяльнісний підхід, відповідно до якого учень виступає активним учасником освітнього процесу. Мультимедійні

презентації, інтерактивні карти, відеоматеріали, онлайн-тести та цифрові архіви забезпечують активне залучення учнів до навчальної діяльності та стимулюють їхню пізнавальну активність.

Дослідження також спирається на особистісно орієнтований підхід, який передбачає врахування індивідуальних освітніх потреб, інтересів і навчальних можливостей школярів. Мультимедійні засоби дозволяють диференціювати навчання та забезпечувати індивідуальну траєкторію засвоєння історичного матеріалу.

Важливим є і системний підхід, що дає можливість розглядати використання мультимедійних технологій як цілісну систему взаємопов'язаних елементів: змісту навчання, методів, форм організації освітнього процесу, технічних засобів та результатів навчальної діяльності.

У процесі дослідження використовуються такі загальнонаукові методи:

– аналіз – для вивчення наукової літератури, нормативних документів, навчальних програм, методичних рекомендацій та педагогічного досвіду використання мультимедійних технологій;

– синтез – для узагальнення результатів дослідження та формування цілісного бачення можливостей застосування мультимедіа під час вивчення Першої світової війни;

– порівняння – для зіставлення традиційних та інноваційних методів навчання історії;

– класифікація – для систематизації мультимедійних засобів навчання та видів цифрових ресурсів;

– узагальнення – для формулювання висновків щодо ефективності використання мультимедійних технологій.

Для дослідження змістового аспекту теми застосовуються спеціально-історичні методи:

– історико-генетичний метод, який дозволяє простежити причини, перебіг і наслідки Першої світової війни в їхньому розвитку;

– історико-порівняльний метод, що використовується для аналізу позицій різних держав та історичних процесів напередодні, під час і після війни;

– історико-системний метод, який забезпечує комплексне вивчення Першої світової війни як складного міжнародного явища;

– метод історичного аналізу джерел, необхідний для роботи з мемуарами, дипломатичними документами, статистичними матеріалами та історичними картами.

Для вивчення можливостей використання мультимедійних технологій у навчальному процесі використовувалися:

– аналіз педагогічного досвіду використання мультимедіа на уроках історії;

– метод моделювання, що дає можливість розробити модель уроку з теми «Перша світова війна» із застосуванням цифрових ресурсів;

– спостереження за навчальною діяльністю учнів під час використання мультимедійних засобів;

У дослідженні особлива увага приділяється таким мультимедійним засобам: мультимедійним презентаціям; навчальним відеофрагментам і документальним фільмам; інтерактивним історичним картам; цифровим архівам та електронним історичним документам; онлайн-платформам для тестування та зворотного зв’язку; віртуальним екскурсіям і вебквестам; інтерактивним дошкам та сервісам спільної роботи. Ефективність цих засобів оцінюється за критеріями пізнавальної активності учнів, рівня засвоєння навчального матеріалу, розвитку критичного мислення та сформованості цифрової компетентності.

Отже, методологія дослідження теми базується на комплексному поєднанні компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та системного підходів. Для досягнення мети дослідження використовуються загальнонаукові, спеціально-історичні та педагогічні методи, що забезпечують всебічне вивчення як історичного змісту теми Першої світової війни, так і

особливостей застосування мультимедійних технологій у процесі її викладання. Такий підхід дозволяє обґрунтувати ефективні шляхи модернізації уроків історії відповідно до сучасних вимог цифрової освіти.

РОЗДІЛ 2
ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

2.1. Перша світова війна в навчальних програмах та шкільних підручниках

Тема Першої світової війни займає ключове місце у шкільних курсах всесвітньої історії, оскільки розглядається як один із головних переломних моментів XX ст., що визначив подальший розвиток міжнародних відносин, політичної карти світу та формування нового світового порядку. Шкільні підручники – шкільна програма є одним із основних факторів формування історичної пам'яті. Саме в школі більшість дітей вперше вивчають сторінки історії своєї країни та світу. В пам'яті залишаються найбільш емоційні моменти з історії. Тому важливо проаналізувати параграфи в яких подається інформація про Першу світову, в якому обсязі, на яких факторах акцентується увага, які особистості найбільш згадані та які висновки подаються.

Відповідно до навчальних програм для 10–11 класів [2, 6], затверджених Міністерством освіти і науки України, Перша світова війна розглядається як один із головних вузлових етапів новітньої історії. У курсі всесвітньої історії для 10 класу ця тема вивчається у контексті міжнародних відносин початку XX століття, причин глобального конфлікту, перебігу бойових дій та післявоєнного облаштування світу. Особлива увага приділяється формуванню системного уявлення про війну як світовий конфлікт, що охопив провідні держави світу.

В вступній частині розкриваються питання та поняття які вкрай необхідні для вивчення вже самої Великої війни, вони підготовлюють учня до першого розділу який і присвячений цій війні. Згідно програми учень має осягнути ключові події Першої світової, ознайомитися з її учасниками та головне – місце в ній України. В цілому аналізуючи програму з історії України

за 10 клас, можна зробити висновок, що тематика Першої світової розкривається досить детально в питанні саме історії українських земель та звертає увагу на досить складні та локальні теми. Всесвітня історія в 10 класі також починається з передумови Першої світової, безпосередньо самої війни та подальшої революції. Порівняно з курсом історії України тут війна не розкрита так детально, але і не могла бути розкрита, адже охоплює велику географію війни та кількість країн. Приділяється увага ключовим питанням та поняттям [6].

У програмах підкреслюється необхідність розгляду Першої світової війни через причинно-наслідкові зв'язки: від системи союзів і міжнародних криз напередодні війни до формування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин. Це сприяє розвитку в учнів історичного мислення та розуміння глобальних процесів.

Окремо у програмах акцентується увага на компетентнісному підході до навчання історії. Учні повинні не лише запам'ятовувати факти, а й уміти працювати з історичними джерелами, картами, статистичними даними, аналізувати події з різних точок зору та робити аргументовані висновки. У цьому контексті тема Першої світової війни є особливо зручною для формування аналітичних та критичних умінь.

Програми також передбачають використання інтерактивних і практичних форм роботи: обговорення, виконання творчих завдань, роботу з візуальними матеріалами, що створює передумови для впровадження мультимедійних технологій у навчальний процес. Зокрема, вивчення карти бойових дій, аналіз відео- та фотодокументів, використання презентацій і цифрових ресурсів дозволяє значно підвищити ефективність засвоєння теми.

Таким чином, у шкільних програмах Перша світова війна визначена як базова тема курсу всесвітньої історії, що виконує не лише інформаційну, а й формувальну функцію. Вона спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів і створює широкі можливості для застосування сучасних мультимедійних технологій у навчанні.

Для вивчення питання представлення теми Першої світової війни у шкільних підручниках, було здійснено аналіз найбільш поширених із них – від авторством П. Полянського [53], І. Щупака та Л. Морозової [73], Т. Ладиченко [42], О. Гісема та О. Мартинюка [25]. Це дозволяє простежити спільні підходи та певні відмінності у поданні цього матеріалу. Так, у підручнику П. Полянського тема Першої світової війни подається як складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків, де значна увага приділяється міжнародним суперечностям початку XX ст., системі союзів та імперіалістичним протиріччям. Автор акцентує на глобальному характері війни, її впливі на подальший розпад імперій і формування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин. Матеріал структурований логічно й спрямований на формування аналітичного мислення учнів.

У підручнику І. Щупака та Л. Морозової розгляд Першої світової війни здійснюється з акцентом на людський вимір подій та соціальні наслідки конфлікту. Автори приділяють значну увагу повсякденному життю людей під час війни, зміні суспільних настроїв, а також наслідкам війни для різних країн. Такий підхід сприяє формуванню емоційного та ціннісного сприйняття історії учнями.

У підручнику Т. Ладиченко матеріал подано у більш традиційній структурованій формі з чітким поділом на причини, перебіг і наслідки війни. Значна увага приділяється політичним і військовим подіям, а також ключовим битвам і дипломатичним процесам. Такий виклад сприяє системному засвоєнню фактологічного матеріалу та його хронологічному впорядкуванню.

Підручники О. Гісема та О. Мартинюка вирізняються компетентнісним і візуально орієнтованим підходом. Матеріал доповнено картами, схемами, ілюстраціями та завданнями для розвитку критичного мислення. Автори активно інтегрують елементи роботи з джерелами, запитання для дискусій та завдання різного рівня складності, що відповідає сучасним освітнім вимогам.

Загалом у всіх підручниках Перша світова війна представлена як одна з центральних тем курсу всесвітньої історії, проте підходи до її висвітлення

різняться: від традиційно фактологічного та політико-дипломатичного до соціально-антропологічного й компетентнісно орієнтованого. Це створює широкі можливості для використання мультимедійних технологій, оскільки різні форми подачі матеріалу можуть бути доповнені інтерактивними картами, відео, цифровими джерелами та навчальними платформами, що підвищує ефективність засвоєння теми учнями.

2.2. Причини, передумови та початок Першої світової війни

Перша світова війна (1914–1918) стала наслідком тривалого загострення політичних, економічних і військових суперечностей між провідними державами світу. Її причини формувалися протягом кількох десятиліть наприкінці XIX – на початку XX ст. До 1914 року Європа майже століття уникала великих війн і переживала економічне піднесення [21, с. 42]. Однак передумови Першої світової війни сформувалися ще наприкінці XIX ст. через імперіалістичне суперництво провідних держав.

Система союзів зробила будь-який локальний конфлікт потенційно загальноєвропейською війною. Після франко-прусської війни 1870–1871 років виникла Німецька імперія – потужна індустріальна держава на чолі з Отто фон Бісмарком. Захоплення Ельзасу й Лотарингії викликало у Франції прагнення реваншу [10]. Російська імперія також занепокоїлася посиленням Німеччини, хоча спочатку підтримувала співпрацю з нею. У 1873 р. було створено «Союз трьох імператорів» між росією, Німеччиною та Австро-Угорщиною [40, с. 713].

Після Східної кризи 1875–1878 рр. і Берлінського конгресу відносини між росією та Німеччиною погіршилися. У жовтні 1879 р. Німеччина й Австро-Угорщина уклали військовий союз, спрямований проти росії. У 1882 р. до нього приєдналася Італія – так виник Троїстий союз [56, с. 155]. Франція, прагнучи вийти з міжнародної ізоляції після поразки 1871 р., почала

зближення з росією. У 1891–1893 роках було оформлено франко-російський союз, який передбачав взаємну військову підтримку у випадку нападу Німеччини або її союзників [55, с. 147]. Таким чином, у Європі сформувалися два протилежні військово-політичні блоки.

Велика Британія до кінця XIX ст. дотримувалася політики «блискучої ізоляції», однак зростання могутності Німеччини змусило її змінити курс. 8 квітня 1904 р. Британія та Франція уклали «Сердечну угоду» – Антанту, врегулювавши колоніальні суперечки щодо Єгипту й Марокко [40, с. 715]. Остаточно союз оформився після англо-російського зближення 1907–1908 років [61, с. 19-20].

На початку XX ст. міжнародні суперечності дедалі частіше переростали у кризи. Марокканська криза 1905–1906 років виникла через боротьбу Франції та Німеччини за вплив у Марокко. На конференції в Альхесірасі (1906) більшість держав підтримали Францію, а Німеччина опинилася в ізоляції [52, с. 25-26]. Наступним загостренням стала Боснійська криза 1908–1909 рр., спричинена анексією Боснії і Герцеговини Австро-Угорщиною. Сербія та росія виступили проти, однак через відсутність підтримки союзників росія була змушена відступити [52, с. 26-27]. У 1911 р. вибухнула друга Марокканська криза. Німеччина направила канонерський човен «Пантера» до Агадира, але під тиском Антанти змушена була поступитися [61, с. 20]. Того ж року Італія розпочала війну проти Османської імперії та захопила Тріполітанію й Кіренаїку, що було закріплено Лозаннським миром 1912 р. [40].

Балканські війни 1912–1913 років ще більше загострили ситуацію в Європі. Перша Балканська війна завершилася поразкою Османської імперії та Лондонським миром 30 травня 1913 р. Друга Балканська війна 1913 р. виникла через суперечки між колишніми союзниками щодо поділу територій і завершилася Бухарестським миром 10 серпня 1913 р. [13, с. 31].

Отже, напередодні Першої світової війни Європа була поділена на два ворогуючі блоки – Антанту і Троїстий союз. Гонка озброєнь, націоналізм і

локальні міжнародні конфлікти створили умови для глобальної війни. Передвоєнні міжнародні кризи та збройні конфлікти показали нездатність великих держав мирно врегульовувати конфлікти.

Економічні причини Першої світової війни пов'язувалися із суперництвом великих держав за ринки збуту, колонії та ресурси. Особливо гострим було протистояння між Німеччиною та Великою Британією. Наприкінці XIX – на початку XX ст. Німеччина стрімко перетворилася на провідну індустріальну державу. Вона випередила Британію за темпами розвитку промисловості, машинобудування, електротехніки та хімічної галузі [69, с. 44-45]. До початку війни Німеччина контролювала близько 50% світового експорту електротехнічної продукції [15, с. 16].

Натомість Велика Британія поступово втрачала економічне лідерство. Її промисловість залишалася технологічно консервативною, а значна частина капіталів спрямовувалася у фінансовий сектор, а не в модернізацію виробництва [56, с. 159]. Зростання Німеччини загрожувало британському домінуванню у світовій торгівлі та фінансах, адже німецька економічна модель базувалася на розвитку промисловості, картелів і технологічних інновацій, тоді як англо-американська система більше орієнтувалася на фінансові прибутки. Саме тому Британія розглядала Німеччину не лише як конкурента, а як загрозу існуючому світовому порядку.

Для російської імперії важливими були питання експорту зерна та контролю над чорноморськими протоками – Босфором і Дарданеллами [72, с. 33]. Посилення німецького впливу в Османській імперії загрожувало російським економічним інтересам. Крім того, росія дедалі більше залежала від французьких і британських кредитів, що сприяло її зближенню з Антантою [70, с. 122]. До 1914 р. росія стала однією з найбільш заборгованих держав світу. У роки війни її державний борг зріс із 9 млрд рублів у 1914 р. до майже 60 млрд на початку 1918 р. [36]. Отже, економічне суперництво між великими державами, боротьба за ринки, ресурси та сфери впливу стали важливими

причинами Першої світової війни й перетворили локальні конфлікти на глобальне протистояння.

Безпосереднім приводом до війни стала подія 28 червня 1914 р. – в Сараєві сербський націоналіст Гаврило Принцип убив спадкоємця австро-угорського престолу Франца Фердинанда. Це стало приводом до війни. 28 липня 1914 р. Австро-Угорщина оголосила війну Сербії, після чого через систему союзів конфлікт швидко переріс у світову війну [44, с. 68].

Отже, основними причинами Першої світової війни були економічне й колоніальне суперництво, боротьба за сфери впливу, мілітаризація, націоналізм і формування ворожих союзів. Поєднання цих факторів створило нестабільну міжнародну систему, у якій навіть локальний конфлікт міг спричинити глобальну війну.

2.3. Наслідки Першої світової війни та формування основ повоєнного світу

Перша світова війна (1914–1918 рр.) стала одним із наймасштабніших конфліктів в історії людства та мала глибокі політичні, економічні, соціальні й міжнародні наслідки. Вона докорінно змінила карту світу, систему міжнародних відносин і вплинула на подальший розвиток XX ст.

Після Першої світової війни держави-переможниці створили систему міжнародних договорів, відому як Версальсько-Вашингтонська система. Версальська система регулювала післявоєнний порядок у Європі, а Вашингтонська – суперечності на Далекому Сході та в Тихому океані в інтересах США. Разом вони закріпили новий світовий порядок після війни.

Основою системи став Версальський мирний договір, підписаний 28 червня 1919 р. у Версалі [39, с. 99]. За його умовами Німеччина втрачала колонії, значні території та право на потужні збройні сили. Армія обмежувалась 100 тис. осіб, заборонялися підводний флот, важке озброєння та

військові укріплення на Рейні [9, с. 336]. Також Німеччина зобов'язувалася виплачувати репарації, які у 1921 р. визначили в 132 млрд золотих марок [7, с. 93]. Значними були й територіальні втрати Німеччини: Ельзас і Лотарингія повернулися Франції, Польща отримала Познань, частину Сілезії та Західної Пруссії, Данциг став «вільним містом», а частина Шлезвігу відійшла Данії [39, с. 101]. Усі колонії Німеччини поділили між Францією та Великою Британією.

Інші союзники Німеччини також підписали окремі мирні договори: 10 вересня 1919 р. – Сен-Жерменський договір з Австрією; 4 червня 1920 р. – Тріанонський договір з Угорщиною; 27 листопада 1919 р. – Нейїський договір з Болгарією; 10 серпня 1920 р. – Севрський договір з Туреччиною. Унаслідок цих угод Австро-Угорщина остаточно розпалася, а Туреччина втратила більшість володінь на Близькому Сході [70, с. 117-118].

Важливим доповненням до Версальської системи стала Вашингтонська конференція (12 листопада 1921 р. – 6 лютого 1922 р.) [36]. У ній брали участь США, Велика Британія, Франція, Японія, Італія та інші держави. Основні рішення конференції: «Договір чотирьох держав» (13 грудня 1921 р.) – гарантії недоторканності володінь у Тихому океані; «Договір п'яти держав» (6 лютого 1922 р.) – обмеження морських озброєнь і встановлення співвідношення військових флотів: США – 5, Велика Британія – 5, Японія – 3, Франція та Італія – по 1,75 [70, с. 64]; «Договір дев'яти держав» (6 лютого 1922 р.) – проголошення принципу «відкритих дверей» у Китаї.

Версальсько-Вашингтонська система тимчасово стабілізувала міжнародні відносини, однак містила серйозні суперечності. Зокрема, між переможцями та переможеними, між самими державами-переможцями, через невирішені національні питання, через ізоляцію радянської росії. Система фактично створила підґрунтя для нових конфліктів. Німеччина прагнула реваншу, Японія посилювала позиції в Азії, а між Францією та Великою Британією тривали суперечки щодо контролю над Європою та колоніями.

Одним із наслідків війни стало створення Ліги Націй. Її Статут набув чинності 10 січня 1920 р. Організація мала підтримувати мир і міжнародне

співробітництво, але США, попри роль ініатора, до Ліги не вступили [36]. Це значно послабило її вплив. Загалом Версальсько-Вашингтонська система завершила післявоєнне врегулювання та встановила новий міжнародний порядок, проте її внутрішні суперечності зробили цей порядок нестабільним і тимчасовим.

Перша світова війна (1914–1918 рр.) докорінно змінила політичну карту світу. Внаслідок війни припинили існування чотири імперії: російська, Австро-Угорська, Німецька та Османська. На їхніх уламках утворилися нові держави – Польща, Чехословаччина, Австрія, Угорщина, Фінляндія, Латвія, Литва, Естонія та Королівство сербів, хорватів і словенців [22, с. 64]. Війна сприяла розвитку національно-визвольних рухів. Українці проголосили Українську Народну Республіку та Західноукраїнську Народну Республіку. Значно змінилися кордони Румунії, Польщі та інших держав Центрально-Східної Європи. Особливо важливим став розпад Австро-Угорщини – багатонаціональної держави з населенням понад 51 млн осіб [22, с. 65]. До її складу входили чехи, словаки, українці, хорвати, словенці, румуни та інші народи. Після війни більшість із них отримали власні держави або автономії.

Важливу роль у формуванні нового порядку відіграли «14 пунктів» президента США Вудро Вільсон. Вони проголошували право народів на самовизначення та створення незалежних держав [68, с. 215]. Проте на практиці ці принципи часто застосовувалися вибірково. Нові кордони визначалися насамперед інтересами держав-переможниць – Великої Британії, Франції та США. Вони прагнули створити «буферні держави» між Німеччиною та радянською росією. Саме тому виникли Польща, Чехословаччина, Югославія та країни Балтії [72, с. 23].

Багато нових держав були багатонаціональними, що породжувало внутрішні конфлікти. У Чехословаччині та Югославії проживали численні національні меншини, а частина територій залишалася предметом суперечок. Німеччина, попри поразку, зберегла потужний економічний і науковий потенціал. Принизливі умови Версальського договору сприяли поширенню

реваншистських настроїв. Водночас радянська росія намагалася поширити революцію в Європі, підтримуючи комуністичні рухи в Польщі, Німеччині та Болгарії.

До 1923 р. частину територіальних конфліктів вдалося врегулювати. Польща отримала Західну Україну та Західну Білорусь за Ризьким миром 1921 р., а Італія приєднала Фіуме [20, с. 23]. Проте суперечки щодо Бессарабії, національних меншин і кордонів залишалися невирішеними.

Отже, Перша світова війна не лише змінила карту Європи, а й створила нову систему міжнародних відносин. Однак слабкість Версальської системи, економічні труднощі та невирішені національні питання стали передумовами майбутньої Другої світової війни.

Перша світова війна стала масштабним економічним потрясінням, що змінило фінансові системи та економічну політику держав. За підрахунками Г. Фіска, прямі військові витрати за 52 місяці війни становили 83,3 млрд довоєнних доларів США – у 100 разів більше, ніж під час Франко-прусської війни 1870–1871 рр. [59, с. 278-279]. Пізніше британські економісти оцінили загальні витрати у 186 млрд золотих доларів 1913 р., а з урахуванням непрямих збитків – понад 360 млрд [36].

Найбільших втрат зазнали європейські країни: Велика Британія втратила до 30% національного багатства, Німеччина – 20%, Франція – 15% [24, с. 413-414]. Території бойових дій (Франція, Бельгія, росія, Україна) були значно спустошені. У росії війна спричинила фінансову кризу: обсяг паперових грошей зріс із 1,6 млрд рублів до 20 млрд у листопаді 1917 р., що викликало неконтрольовану інфляцію [24, с. 415].

Військові витрати держав стрімко збільшувалися: у серпні 1918 р. державний борг європейських країн досяг 1 трлн франків [31, с. 80]. Антанта витратила близько 125 млрд доларів, Центральні держави – 60 млрд [24]. У Великій Британії оборонні витрати зросли з 19% ВВП у 1914 році до 56,3% у 1916-му, а державний борг збільшився у 12 разів [36]. Війна спричинила загальноєвропейську інфляцію та гіперінфляцію у країнах Центральної та

Східної Європи. У Німеччині державний борг зріс із 5 до 160 млрд марок, промислове виробництво скоротилося на 43%, а курс марки щодо долара до кінця 1918 р. впав удвічі [50, с. 17].

Економічна рівновага була порушена: виробництво скорочувалося, а споживання військових товарів зростало. Держави посилили контроль над цінами, виробництвом і розподілом ресурсів. Основними джерелами фінансування війни стали позики та емісія паперових грошей. Військове виробництво займало від 30% до 60% виробничих потужностей, а у 1918 р. частка військової продукції в промисловості становила: у Німеччині – 75%, Франції – 75%, Великій Британії – 65%, США – 40% [43, с. 95-96].

Війна також стала причиною руйнування золотого стандарту. В Англії паперова грошова маса зросла майже у 10 разів, у Німеччині – в 11 разів. Це викликало гіперінфляцію та змусило держави перейти до жорсткого регулювання економіки, включно з нормуванням продуктів і продрозкладкою [43, с. 96].

У глобальному масштабі Перша світова війна підірвала світову економіку, розірвавши міжнародні торговельні та фінансові зв’язки. Європейські країни втратили доступ до багатьох ринків і ресурсів, а понад 70% промислової продукції спрямовувалося на потреби фронту [43]. Гіперінфляція охопила Австрію, Угорщину, Польщу та Німеччину. У 1919 р. у Відні за 1 фунт стерлінгів давали 113 австрійських крон, а британський фунт втратив до 25% вартості.

Найглибша фінансова криза виникла у Німеччині: після війни на неї наклали репарації у 132 млрд золотих марок (1921 р.). У 1922 р. ціни в Німеччині зросли на 5470%. 15 листопада 1923 р. за 1 долар США давали 4,2 трильйона марок. Для стабілізації ситуації у тому ж році була введена рентенмарка за курсом 1 рентенмарка = 10 млрд старих марок. Відбулись зміни у міжнародній фінансовій системі: золото втратило роль основи валютного забезпечення, а провідну роль почали відігравати державне регулювання та банківські інституції [43, с. 98].

Після війни також відбувся переділ колоніальних володінь. Колишні території Німеччини та Османської імперії були передані під мандати Ліги Націй відповідно до Версальського договору (1919), Севрського договору (1920) та рішень конференцій у Сан-Ремо й Лозані [44, с. 43]. Мандатна система поділила території на три категорії: колишні провінції Османської імперії з перспективою незалежності; африканські колонії під повним контролем мандатаріїв; території, що фактично стали новими колоніями [44, с. 45-47]. До того ж, після війни відбулось зростання антиколоніальних рухів: повстання відбулися в Єгипті (1919), Іраку (1920), Марокко (1921–1926), Сирії (1925–1927), Індії та інших країнах [27, с. 56]. Це засвідчило кризу колоніальної системи та стало передумовою її майбутнього розпаду.

На завершення наголосимо на соціальних та ідеологічних наслідках війни. Перша світова війна призвела до колосальних людських втрат: загинуло близько 10 млн військових, понад 20 млн осіб були поранені, мільйони людей стали біженцями та інвалідами. Суспільство пережило глибоку психологічну кризу, змінилося ставлення людей до держави, армії та людського життя. Значно зросла роль жінок у суспільстві, оскільки під час війни вони масово працювали на заводах, у транспорті та медицині. У багатьох країнах жінки отримали виборчі права. Крім того, війна сприяла поширенню радикальних ідеологій – комунізму після революції в росії, фашизму в Італії, нацизму в Німеччині. Невдоволення результатами війни та економічні труднощі створили умови для приходу до влади авторитарних режимів.

Отже, Перша світова війна завершила епоху старих імперій і започаткувала новітню історію світу. Водночас вона не усунула міжнародних суперечностей, а лише тимчасово їх приглушила. Саме недоліки післявоєнного устрою стали однією з головних причин Другої світової війни (1939–1945 рр.).

РОЗДІЛ 3
МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОДІЙ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

3.1. Поняття та класифікація мультимедійних технологій у навчанні історії

У сучасному інформаційному суспільстві особливої актуальності набуває інформатизація освіти, основною метою якої є оптимізація інтелектуальної діяльності завдяки впровадженню новітніх інформаційних технологій. Це сприяє суттєвому підвищенню якості та ефективності підготовки фахівців нового покоління, мислення яких відповідає потребам постіндустріального розвитку суспільства. Сьогодні в освітній процес активно впроваджується новий етап комп'ютеризації навчання, пов'язаний із розвитком мультимедійних технологій. Поєднання графіки, анімації, фотографій, відео, звуку та тексту в інтерактивному режимі формує цілісне інформаційне середовище. Таке середовище відкриває перед користувачами нові можливості та виступає ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Проблема впливу мультимедійних технологій на ефективність засвоєння навчального матеріалу сьогодні є предметом активного вивчення у педагогіці та психології. Поєднання тексту, кольорових елементів, ілюстрацій, звукового супроводу, комп'ютерної графіки, відеоматеріалів і навчальних комп'ютерних ігор створює динамічне освітнє середовище, яке сприяє кращому сприйняттю інформації [30, с. 41]. Особливе значення при цьому має наочність, зокрема динамічна, адже вона підвищує зацікавленість здобувачів освіти та полегшує розуміння навчального матеріалу. Ефективність використання мультимедійних технологій в освітньому процесі значною мірою залежить від професійної підготовки педагогів, їхнього досвіду та рівня мотивації.

Водночас важливу роль відіграє і готовність учнів до сприйняття мультимедійного контенту під час навчання. Крім цього, необхідно враховувати різноманітність наявних мультимедійних засобів та доцільність використання певних їх видів на різних етапах заняття відповідно до поставлених освітніх цілей. Такий підхід забезпечує більш результативне застосування мультимедійних технологій у навчанні [28, с. 16].

Мультимедійні технології – це сукупність цифрових засобів і методів, що забезпечують одночасне використання різних форм подання інформації тексту, зображень, графіки, аудіо, відео, анімації, інтерактивних елементів [33]. У навчанні історії мультимедійні технології використовуються для візуалізації історичних подій, підвищення інтересу учнів, розвитку критичного мислення, формування історичної компетентності, активізації самостійної роботи.

Особливості використання мультимедіа на уроках історії має специфіку, а саме: велику кількість дат, подій, персоналій; необхідність просторового й часовго уявлення; робота з джерелами; аналіз причинно-наслідкових зв’язків. Тому мультимедіа допомагає «оживити» історичний матеріал; створити ефект присутності; поєднати емоційне та логічне сприйняття. Наприклад: відеохроніка дає уявлення про реальні події, інтерактивні карти показують зміни кордонів, 3D-моделі відтворюють архітектурні пам’ятки, презентації систематизують інформацію [29, с. 70].

Класифікація мультимедійних технологій у навчанні історії передбачає наявність певних критерії їх використання у навчальному процесі в закладах загальної середньої освіти.

1. За способом подання інформації розрізняють:

а) *Текстові мультимедійні засоби.* Вони містять електронні підручники, історичні документи, цифрові конспекти, онлайн-статті. Прикладом, у цьому відношенні, можуть бути електронні бібліотеки, цифрові архіви документів.

б) *Графічні засоби.* Передбачають використання фотографій, історичних ілюстрацій, схем, таблиць, карт, інфографіки. Такий вид мультимедійних

технологій особливо важливий для вивчення битв, територіальних змін, генеалогічних схем.

в) *Аудіотехнології* – це аудіолекції, записи промов, історичні подкасти, музичні твори епохи. Прикладом можуть слугувати записи виступів політичних діячів, реконструкції історичних подій.

г) *Відеотехнології* – найпоширеніший вид мультимедіа. До них належать: документальні фільми; відеоуроки; історичні реконструкції; анімації; навчальні ролики. Перевагами їх використанні є висока наочність, емоційний вплив, краще запам'ятовування матеріалу.

д) *Анімаційні та 3D-технології* дозволяють: моделювати історичні події, реконструювати архітектуру, відтворювати битви, показувати динаміку процесів. Наприклад: 3D-модель середньовічного замку; анімований перебіг битви.

2. За рівнем інтерактивності виділяють:

а) *Пасивні мультимедійні технології.* За умовами їх використання здобувач освіти лише сприймає інформацію. Прикладами такого виду мультимедіа можуть бути презентація; фільм; відеолекція.

б) *Активні мультимедійні технології* – передбачають взаємодію користувача з матеріалом. Наприклад, під час шкільного уроку учитель використовує інтерактивні карти; онлайн-тести; історичні вікторини; віртуальні музеї.

в) *Інтерактивні технології.* Такий вид мультимедійних технологій забезпечує зворотний зв'язок, моделювання, дослідницьку діяльність. Прикладами можуть бути вебквести, симуляції, рольові історичні ігри, VR/AR-технології.

3. За дидактичним призначенням у сучасній педагогіці розрізняють:

а) *Навчальні* – спрямовані на пояснення нового матеріалу. найпоширенішими і найзручнішими для здобувачів освіти є мультимедійні лекції, презентації, електронні курси.

б) *Тренувальні* – призначені для закріплення знань. Зважаючи на специфіку навчального процесу можуть використовуватись тести, тренажери, інтерактивні вправи.

в) *Контрольні* – використовуються для комплексної підсумкової перевірки знань. Найпоширенішими інструментами у цьому випадку можуть бути онлайн-опитування, електронне оцінювання, автоматизовані тести.

г) *Довідкові*, які надають доступ до інформації. Прикладом можуть бути електронні енциклопедії, історичні бази даних, цифрові архіви.

4. За формою організації навчання можуть бути:

а) *Індивідуальні технології.* При їх застосуванні здобувач освіти працює самостійно, практикуючи використанні онлайн-курсів, домашніх вебквестів, електронних тестів.

б) *Групові технології* – передбачають співпрацю здобувачів освіти між собою та з педагогом. Результатом їхньої роботи стають спільні презентації, проєктна діяльність, командні історичні ігри.

в) Дистанційні технології – як правило використовуються під час навчання в онлайн-навчанні. Прикладами мультимедійних засобів можуть бути відеоконференції, LMS-платформи, віртуальні класи [58].

Основні засоби мультимедіа у викладанні історії – це цифрові та аудіовізуальні інструменти, які допомагають зробити навчання більш наочним, цікавим і ефективним. Вони дають змогу не лише передавати інформацію, а й створювати умови для активного пізнання історичних подій та процесів.

Зважаючи на особливості викладання історії у закладах загальної середньої освіти, основними засобами мультимедіа є:

1. Презентації, які поєднують текст, зображення, карти, схеми та відеофрагменти; допомагають структурувати навчальний матеріал; полегшують пояснення складних історичних процесів.

2. Відеоматеріали та документальні фільми – відтворюють історичні події, побут і культуру різних епох; сприяють формуванню емоційного сприйняття історії; допомагають краще зрозуміти контекст подій.

3. Аудіоматеріали – історичні промови, інтерв'ю, записи спогадів очевидців – розвивають навички аналізу історичних джерел; створюють ефект «присутності» в історичній епосі.

4. Інтерактивні карти – відображають зміни кордонів держав, перебіг воєн, міграційні процеси; дозволяють аналізувати події в просторовому вимірі; полегшують засвоєння історичної географії.

5. Електронні підручники та енциклопедії – містять текстові матеріали, ілюстрації, відео та посилання на додаткові ресурси; забезпечують швидкий доступ до актуальної інформації.

6. Віртуальні музеї та екскурсії – дають можливість ознайомитися з історичними пам'ятками та музейними експонатами дистанційно; розширюють освітні можливості учнів незалежно від місця проживання.

7. Комп'ютерні тести та інтерактивні вправи – дозволяють оперативно перевіряти знання; забезпечують миттєвий зворотний зв'язок; підвищують мотивацію до навчання.

8. Історичні симуляції та освітні ігри – моделюють історичні ситуації та процеси; розвивають критичне мислення й уміння приймати рішення; сприяють глибшому розумінню причинно-наслідкових зв'язків [51].

Отже, використання мультимедійних засобів у викладанні історії підвищує наочність навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку дослідницьких навичок. Поєднання різних мультимедійних ресурсів робить уроки історії більш змістовними, інтерактивними та наближеними до сучасних освітніх потреб.

Безперечними перевагами мультимедійних технологій у навчанні історії є підвищення мотивації, краща наочність, розвиток критичного мислення, індивідуалізація навчання, активізація пізнавальної діяльності. Зокрема, психолого-педагогічні переваги передбачають вплив на різні канали

сприйняття, краще запам’ятовування, підвищення емоційного залучення. Практичні переваги – це швидкий доступ до джерел, економія часу, можливість дистанційного навчання. Недоліками та проблемами використання мультимедіа є технічні аспекти, нестача обладнання, слабкий інтернет, проблеми програмного забезпечення. Методичні труднощі полягають у перевантаженні ефектами, поверхневому сприйнятті, недостатній підготовці вчителів. Існують також і психологічні ризики – зниження концентрації; інформаційне перевантаження; пасивне сприйняття матеріалу.

Тому для ефективного використання мультимедіа технології мають відповідати віку учнів, бути педагогічно доцільними, поєднуватися з традиційними методами, не перевантажувати урок, сприяти активній діяльності учнів.

Отже, мультимедійні технології є важливим компонентом сучасного навчання історії. Вони підвищують ефективність освітнього процесу, роблять історію більш наочною та доступною, сприяють формуванню історичного мислення, забезпечують інтерактивність і дослідницький підхід. Їх грамотне використання дозволяє поєднати традиційне викладання історії з можливостями цифрової освіти XXI ст.

3.2. Методика застосування мультимедіа на різних етапах уроку

Сучасна система освіти в Україні зазнає суттєвих змін, зумовлених цифровізацією суспільства та впровадженням інноваційних педагогічних підходів. Одним із ключових напрямів модернізації навчального процесу є використання мультимедійних технологій, які сприяють підвищенню якості освіти та зацікавленості учнів. Особливо актуальним є їх застосування на уроках історії, зокрема під час вивчення складних і багатогранних тем, таких як події Першої світової війни.

Отож, Перша світова війна є важливим етапом світової історії, що суттєво вплинув на політичну карту Європи та долю України. Однак для

здобувачів освіти ця тема часто здається складною через велику кількість дат, подій і понять. Використання мультимедійних технологій дозволяє зробити навчальний матеріал більш доступним, наочним і зрозумілим, а також сприяє формуванню історичного мислення. Тому нашою метою є обґрунтування ефективності використання мультимедійних технологій у процесі вивчення подій Першої світової війни та визначення основних методичних підходів до їх застосування у закладах загальної середньої освіти.

Мультимедійні технології – це поєднання різних форм подання інформації: тексту, графіки, аудіо, відео, анімації та інтерактивних елементів. У навчанні історії вони дозволяють: візуалізувати історичні події та процеси; відтворювати історичний контекст через фото- і відеоматеріали; організовувати інтерактивну діяльність учнів; формувати емоційне сприйняття історичних подій [47, с. 21].

Основні напрями використання мультимедіа при вивченні Першої світової війни є:

1. *Мультимедійні презентації.* Сучасний освітній процес неможливий без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із найефективніших засобів візуалізації навчального матеріалу є мультимедійна презентація. Під час вивчення Першої світової війни мультимедійні презентації допомагають зробити складний історичний матеріал більш доступним, наочним і зрозумілим для учнів. Презентації є одним із найпоширеніших інструментів. Вони дозволяють структурувати матеріал і подати його у логічній та наочній формі. Наприклад, під час вивчення причин війни доцільно використовувати схеми союзів, карти Європи, портрети історичних діячів [63].

Освітні можливості мультимедійних презентацій при вивченні теми поєднують текстову інформацію, фотографії, карти, схеми, відеофрагменти та аудіоматеріали. Таке поєднання сприяє кращому засвоєнню знань і розвитку історичного мислення учнів. Так, при вивченні Першої світової війни презентації дозволяють демонструвати політичну карту Європи напередодні

війни; показувати причини та передумови конфлікту; відображати перебіг бойових дій за допомогою анімованих карт; знайомити учнів із фотографіями учасників війни, військової техніки та документами епохи; аналізувати статистичні дані щодо людських втрат і економічних наслідків війни; організовувати інтерактивні завдання та перевірку знань [32].

Мультимедійні презентації можуть використовуватись на різних етапах уроку. Наприклад, на етапі вивчення нового матеріалу презентація допомагає структурувати інформацію та акцентувати увагу учнів на ключових подіях: утворенні військово-політичних блоків, Сараєвському замаху, основних фронтах війни, битвах під Верденом і на Соммі. Для закріплення знань можна використовувати презентації з історичними ілюстраціями, тестовими завданнями, хронологічними таблицями та проблемними запитаннями. Це сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Під час контролю і оцінювання мультимедійні презентації можуть містити інтерактивні тести, завдання на встановлення відповідності, роботу з історичними картами та джерелами, що дозволяє швидко оцінити рівень засвоєння матеріалу [45].

Перевагами використання мультимедійних презентацій є підвищення мотивації до навчання, розвиток візуального сприйняття інформації, економія навчального часу, формування інформаційної компетентності учнів, можливість демонстрації великої кількості історичних джерел, забезпечення міжпредметних зв’язків з географією, літературою та інформатикою.

Для ефективного використання презентацій в ході вивчення подій Першої світової війни учителю доцільно дотримуватися логічної структури подачі матеріалу, не перевантажувати слайди текстом, використовувати якісні історичні карти та ілюстрації, поєднувати презентацію з дискусією та аналізом історичних джерел, залучати учнів до створення власних презентацій про події та постаті Першої світової війни [63].

Отже, мультимедійні презентації є ефективним засобом навчання історії в закладах загальної середньої освіти. При вивченні Першої світової війни вони сприяють підвищенню інтересу учнів до предмета, покращують

засвоєння історичних фактів і допомагають формувати навички аналізу історичних подій та джерел. Раціональне використання мультимедійних технологій підвищує якість історичної освіти та відповідає вимогам сучасної школи.

Для підготовки мультимедіа-презентації вчитель може скористатися як добре відомим програмним засобом – Microsoft PowerPoint, так і спеціалізованими редакторами: Macromedia Flash, Picasa, Photodex ProShow та ін. Зокрема, програма Picasa (Google, Inc.), дозволяє легко виокремлювати статичні й динамічні зображення з Інтернету; зручно, швидко проектувати як слайд-шоу, так і навчальні фільми; додавати до проекту текстові й звукові коментарі; створювати колажі із статичних зображень тощо [19].

2. *Відеоматеріали та документальні фільми.* Використання відеоматеріалів та документальних фільмів є важливим напрямом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сучасний освітній процес. Під час вивчення Першої світової війни в закладах загальної середньої освіти відеоресурси сприяють формуванню в учнів цілісного уявлення про історичні події, допомагають краще зрозуміти причини, перебіг і наслідки війни, а також розвивають навички критичного аналізу історичних джерел. Фрагменти документальних фільмів допомагають учням побачити реальні кадри війни, що підсилює емоційне сприйняття та формує історичну емпатію. На відміну від традиційного текстового викладу, відеоматеріали поєднують зображення, звук, історичні документи та коментарі фахівців. Це дозволяє створити ефект присутності та підвищити рівень емоційного сприйняття навчального матеріалу [58].

Використання відеоматеріалів під час вивчення подій Першої світової війни сприяє підвищенню пізнавального інтересу учнів, розвитку історичної уяви, кращому розумінню хронології подій, формуванню навичок аналізу історичних джерел, розвитку критичного мислення та медіаграмотності.

У процесі навчання можуть використовуватися різні види відеоресурсів: документальні фільми (містять архівні кадри, фотографії, карти, свідчення

очевидців та коментарі істориків, допомагають розкрити особливості військових дій, життя населення в умовах війни та її глобальні наслідки); навчальні відеоролики (короткі навчальні відео, що використовуються для пояснення окремих тем, зокрема причин війни, основних битв, ролі нових видів озброєння та підсумків конфлікту); історичні реконструкції (відеоматеріали з елементами реконструкції відтворюють події минулого, демонструючи військову форму, озброєння, побут солдатів та цивільного населення); віртуальні екскурсії (сучасні цифрові ресурси дозволяють проводити віртуальні екскурсії музеями, меморіалами та місцями бойових дій Першої світової війни, що розширює можливості вивчення історії) [60, с. 422].

З точки зору методики викладання, під час вивчення нового матеріалу документальні фільми можуть використовуватися як джерело нової інформації або як вступ до теми. Перегляд окремих фрагментів допомагає учням краще зрозуміти історичний контекст подій. Після перегляду фільму доцільно проводити обговорення проблемних питань, аналіз історичних фактів і порівняння різних точок зору на події війни. Для виконання дослідницьких завдань здобувачі освіти можуть аналізувати зміст документального фільму, визначати його історичну достовірність, порівнювати інформацію з підручником та іншими джерелами [58].

Для ефективного застосування відеоресурсів учителю рекомендується: добирати матеріали відповідно до вікових особливостей учнів; використовувати лише перевірені та науково обґрунтовані джерела з історій Першої світової війни; поєднувати перегляд із виконанням навчальних завдань; звертати увагу учнів на історичні документи та свідчення очевидців війни; проводити обговорення та рефлексію після перегляду; використовувати короткі тематичні фрагменти замість надто тривалих відеофільмів [38, с. 19].

Безперечними перевагами використання відеоматеріалів є наочність і доступність історичної інформації, підвищення мотивації до навчання, активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток емоційно-ціннісного ставлення до історичних подій, формування медіаінформаційної

компетентності, удосконалення навичок аналізу та інтерпретації історичних джерел.

Отже, відеоматеріали та документальні фільми є ефективним засобом навчання історії в закладах загальної середньої освіти. Під час вивчення Першої світової війни вони забезпечують наочність, підвищують інтерес учнів до історичного минулого та сприяють формуванню предметних і ключових компетентностей. Раціональне використання відеоресурсів у поєднанні з традиційними методами навчання дозволяє підвищити якість засвоєння історичних знань і зробити освітній процес більш сучасним та ефективним.

3. *Інтерактивні карти та хронологічні стрічки.* Сучасна історична освіта передбачає активне використання цифрових технологій, які сприяють підвищенню ефективності навчання та розвитку ключових компетентностей учнів. Серед найбільш результативних цифрових засобів навчання історії особливе місце посідають інтерактивні карти та хронологічні стрічки. Під час вивчення Першої світової війни вони допомагають візуалізувати історичні процеси, простежити динаміку воєнних подій та встановити взаємозв'язок між окремими фактами й явищами. Зокрема, інтерактивні карти дозволяють відстежувати перебіг воєнних дій, зміну лінії фронту, пересування військ. Хронологічні стрічки допомагають систематизувати знання про основні події війни [58].

Крім того, інтерактивні карти є цифровими ресурсами, які дозволяють відображати історичні події в просторовому вимірі. На відміну від традиційних карт, вони надають можливість масштабувати зображення, переглядати додаткову інформацію, аналізувати зміни кордонів держав та переміщення військ у різні періоди війни. Під час вивчення Першої світової війни інтерактивні карти допомагають: вивчати геополітичну ситуацію в Європі напередодні війни; аналізувати формування військово-політичних союзів; простежувати зміни лінії фронту на різних етапах війни; визначати місця основних битв і військових операцій; досліджувати територіальні зміни після завершення війни. Використання таких карт сприяє розвитку

просторового мислення та вмінь працювати з історичною інформацією [12, с. 22].

Хронологічна стрічка є засобом візуального відображення послідовності історичних подій у часі. Вона дозволяє учням систематизувати факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та усвідомлювати тривалість історичних процесів. Під час вивчення Першої світової війни хронологічні стрічки використовуються для відображення основних подій війни в часовій послідовності; зіставлення подій на різних фронтах; аналізу ключових військових кампаній; визначення етапів розвитку конфлікту; узагальнення навчального матеріалу. Завдяки цьому здобувачі освіти отримують цілісне уявлення про хід війни та її місце у світовій історії [58].

З методичної точки зору використання інтерактивних карт і хронологічних стрічок на різних етапах уроку, скажімо, під час вивчення нової теми, вчитель може використовувати інтерактивні карти для демонстрації розташування воюючих держав, основних фронтів та напрямків військових операцій. Хронологічна стрічка допомагає показати послідовність подій від початку війни у 1914 р. до підписання мирних договорів після її завершення. крім того, учні можуть самостійно досліджувати інтерактивні карти, виконувати завдання з визначення місць історичних подій, аналізувати зміни кордонів та створювати власні хронологічні стрічки на основі опрацьованого матеріалу. На завершальному етапі вивчення теми інтерактивні ресурси використовуються для повторення матеріалу, встановлення взаємозв'язків між подіями та підготовки до тематичного оцінювання.

Серед основних переваг інтерактивних карт і хронологічних стрічок можна виділити підвищення наочності навчального матеріалу; розвиток просторового та хронологічного мислення; активізацію пізнавальної діяльності учнів; формування інформаційно-цифрової компетентності; покращення запам'ятовування історичних фактів; можливість індивідуалізації навчання. Для ефективного використання таких методик добирати ресурси відповідно до навчальної програми та вікових особливостей учнів, поєднувати

роботу з цифровими засобами з аналізом історичних джерел, використовувати проблемні та дослідницькі завдання, залучати учнів до створення власних цифрових карт і хронологічних проєктів, проводити рефлексію та обговорення результатів роботи.

Сучасні електронні картографічні ресурси, зокрема розробки ЗАТ «Інститут передових технологій», охоплюють курси історії України для учнів 5–11 класів, а також окремі теми зі всесвітньої історії. Такі ресурси являють собою комплексні атласні інформаційні системи, які відображають розвиток людства в різні історичні епохи. Електронні історичні атласи можуть використовуватися як у форматі навчальних CD-видань, так і через онлайн-доступ до мережевих ресурсів, розміщених на інтернет-серверах або у хмарних сховищах. Їх функціональні можливості дозволяють здійснювати зручну навігацію картами, змінювати масштаб окремих ділянок, а також отримувати додаткові відомості у вигляді текстових матеріалів, графіків, схем і діаграм [28, с. 19].

Отже, інтерактивні карти та хронологічні стрічки є ефективними інструментами цифрового навчання історії в закладах загальної середньої освіти. Під час вивчення Першої світової війни вони забезпечують наочне відображення історичних подій у просторі та часі, сприяють формуванню предметних компетентностей, розвитку критичного мислення та підвищенню мотивації учнів до навчання. Їх використання в поєднанні з традиційними методами викладання дозволяє зробити освітній процес більш змістовним, інтерактивним і результативним.

4. *Онлайн-платформи та тести.* Цифровізація освіти сприяє активному впровадженню онлайн-платформ та електронних засобів контролю знань у навчальний процес. Під час вивчення Першої світової війни в закладах загальної середньої освіти використання онлайн-платформ і тестових технологій дозволяє урізноманітнити форми роботи, підвищити мотивацію учнів та забезпечити оперативний контроль результатів навчання. Такі

інструменти сприяють формуванню предметних компетентностей з історії та розвитку цифрової грамотності школярів [17].

Значення онлайн-платформ у вивченні теми полягає у забезпеченні доступу до різноманітних навчальних матеріалів, історичних джерел, інтерактивних завдань, карт, відеоматеріалів та тестів. Їх використання створює умови для активного залучення учнів до освітнього процесу та організації як індивідуальної, так і групової роботи. Під час вивчення Першої світової війни онлайн-платформи дозволяють отримувати доступ до додаткових історичних матеріалів, працювати з цифровими картами та документами, виконувати інтерактивні вправи, брати участь у вікторинах і навчальних іграх, здійснювати самоконтроль рівня знань, організовувати дистанційне та змішане навчання [19].

Використання тестових технологій є одним із найбільш поширених способів перевірки навчальних досягнень учнів. Сучасні онлайн-сервіси дозволяють створювати різноманітні види тестових завдань та автоматично оцінювати результати. Під час вивчення Першої світової війни можуть використовуватися такі типи тестів: завдання з вибором однієї правильної відповіді; завдання з кількома правильними відповідями; встановлення відповідності між подіями та датами; розташування подій у хронологічній послідовності; робота з історичними картами та ілюстраціями; відкриті запитання для перевірки аналітичних умінь. Тестові технології дозволяють швидко визначати рівень засвоєння матеріалу та своєчасно коригувати навчальний процес.

Онлайн-платформи і тести доцільно використовувавти на різних етапах уроку. В якості мотивація навчальної діяльності на початку уроку онлайн-платформи можуть використовуватися для проведення інтерактивних вікторин або коротких опитувань, які активізують попередні знання учнів і викликають інтерес до теми. Під час пояснення нової теми учні можуть працювати з цифровими ресурсами, переглядати історичні документи, карти, відеоматеріали та виконувати інтерактивні завдання. Для закріплення

навчального матеріалу використовуються онлайн-тести, квести та вправи, спрямовані на повторення причин, перебігу та наслідків Першої світової війни. Під час контролю і оцінювання онлайн-тестування забезпечує об’єктивне оцінювання знань учнів, автоматичний підрахунок результатів і можливість аналізу типових помилок [58].

Основними перевагами використання онлайн-платформ і тестів є: підвищення мотивації до навчання; оперативний зворотний зв’язок; економія часу на перевірку робіт; індивідуалізація навчання; розвиток цифрових компетентностей; можливість навчання у дистанційному форматі; формування навичок самоконтролю та самооцінювання. Для ефективного використання онлайн-платформ і тестових технологій учителю доцільно: добирати цифрові ресурси відповідно до навчальної мети уроку; поєднувати тестування з іншими методами контролю знань; використовувати різнорівневі завдання для учнів із різними навчальними можливостями, аналізувати результати тестування та проводити роботу над помилками; заохочувати учнів до самостійного проходження навчальних тестів і виконання дослідницьких завдань.

Онлайн-платформи та тести є важливими складовими сучасного освітнього середовища. Під час вивчення Першої світової війни в закладах загальної середньої освіти вони сприяють підвищенню якості навчання, активізації пізнавальної діяльності учнів і формуванню цифрової компетентності. Раціональне використання цих інструментів забезпечує ефективний контроль знань, створює умови для індивідуалізації навчання та відповідає вимогам сучасної освіти.

5. *Віртуальні екскурсії та 3D-реконструкції.* Одними з найбільш інноваційних засобів навчання є віртуальні екскурсії та 3D-реконструкції історичних подій і об’єктів. Їх використання під час вивчення Першої світової війни сприяє підвищенню наочності навчального матеріалу, розвитку пізнавального інтересу учнів та формуванню більш глибокого розуміння історичних процесів. Віртуальна екскурсія є цифровою формою ознайомлення

з історичними об’єктами, музеями, меморіалами та місцями пам’яті за допомогою мережі Інтернет або спеціальних програмних засобів. Вона дозволяє учням відвідувати визначні історичні місця незалежно від їхнього географічного розташування [17].

Під час вивчення Першої світової війни віртуальні екскурсії дають можливість ознайомитися з музеями військової історії; відвідати місця бойових дій та військові меморіали; дослідити експозиції, присвячені учасникам війни; працювати з історичними артефактами та документами; поглибити знання про повсякденне життя людей в умовах війни. Такі ресурси забезпечують ефект присутності та сприяють емоційному залученню учнів до вивчення історії.

Значення 3D-реконструкцій у вивченні подій Першої світової війни полягає в тому, що вони є цифровими моделями історичних об’єктів, споруд, військової техніки або подій, створеними за допомогою сучасних комп’ютерних технологій. Вони дозволяють відтворити зовнішній вигляд історичних об’єктів та подій з високим рівнем деталізації. Під час вивчення Першої світової війни 3D-реконструкції можуть використовуватися для демонстрації укріплень і траншейних систем; відтворення бойових дій на різних фронтах; ознайомлення з військовою технікою та озброєнням; моделювання історичних битв; вивчення особливостей військового побуту солдатів. Візуалізація історичних об’єктів у тривимірному форматі допомагає учням краще зрозуміти умови ведення війни та її технічні особливості [19].

В структурі уроку використання віртуальних екскурсій і 3D-реконструкцій доцільне на різних етапах. На етапі вивчення нової теми вчитель може використовувати віртуальні тури або 3D-моделі для демонстрації історичних об’єктів, пов’язаних із Першою світовою війною. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про події та явища досліджуваного періоду. Крім того, здобувачі освіти можуть самостійно працювати з цифровими ресурсами, досліджувати історичні об’єкти, аналізувати інформацію та виконувати творчі або пошукові завдання. Під час узагальнення

та закріплення знань така методика може використовуватися для повторення матеріалу, проведення інтерактивних занять і підготовки навчальних проєктів [58].

Переваги використання цифрових реконструкцій полягає в тому, що вони забезпечують високий рівень наочності навчання; підвищення мотивації до вивчення історії; розвиток просторового мислення; формування цифрової компетентності; активізацію дослідницької діяльності учнів; краще розуміння історичного контексту подій; можливість організації дистанційного навчання.

Загалом, віртуальні екскурсії та 3D-реконструкції є перспективними цифровими засобами навчання історії в закладах загальної середньої освіти. Під час вивчення Першої світової війни вони забезпечують високий рівень наочності, сприяють розвитку пізнавальної активності та формуванню історичної компетентності учнів. Використання таких технологій дозволяє зробити освітній процес більш інтерактивним, сучасним і результативним, а також створює умови для глибшого осмислення історичних подій і явищ.

Таким чином, основні методичні підходи до використання мультимедіа у висвітленні подій Першої світової війни полягають у поєднанні традиційних і інноваційних методів. Мультимедійні технології не повинні замінювати вчителя, а лише доповнювати його діяльність. Ефективним є поєднання пояснення, роботи з підручником і мультимедійних засобів. При цьому потрібно пам’ятати, що надмірне використання мультимедіа може перевантажити учнів. Важливо дотримуватися балансу між різними видами діяльності. В контексті активізації пізнавальної діяльності, здобувачі освіти мають бути не лише спостерігачами, а й активними учасниками процесу: аналізувати відео, працювати з інтерактивними картами, виконувати творчі завдання. Мультимедійні технології дозволяють враховувати індивідуальні особливості учнів, забезпечуючи різні рівні складності завдань.

Отже, використання мультимедійних технологій у процесі вивчення подій Першої світової війни є ефективним засобом підвищення якості історичної освіти. Воно сприяє кращому розумінню складних історичних

процесів, розвитку пізнавальної активності учнів та формуванню їхнього світогляду. Водночас ефективність застосування мультимедіа залежить від педагогічної майстерності вчителя, доцільності використання технологій та їх інтеграції у навчальний процес. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інтерактивних навчальних курсів та впровадженні новітніх цифрових інструментів у викладання історії в українській школі.

3.3. Учительські блоги, вебквести, рольові ігри та QR-коди у вивченні подій війни

Одним із ефективних цифрових інструментів, який активно використовується в навчанні історії, є учительський блог. Він виступає засобом комунікації між учителем і учнями, платформою для розміщення навчальних матеріалів та організації самостійної роботи. Під час вивчення Першої світової війни учительський блог дозволяє урізноманітнити форми навчання, забезпечити доступ до додаткових ресурсів та підвищити рівень пізнавальної активності учнів.

Учительський блог є вебресурсом, на якому педагог розміщує навчальні матеріали, методичні рекомендації, завдання, посилання на електронні ресурси та іншу інформацію, необхідну для організації освітнього процесу. Блог може функціонувати як у межах окремого предмета, так і для висвітлення різних напрямів навчальної діяльності. Під час вивчення Першої світової війни учительський блог надає можливість публікувати навчальні матеріали та презентації; розміщувати історичні документи, карти та фотоматеріали; пропонувати учням відеолекції та документальні фільми; організовувати онлайн-обговорення історичних подій; надавати доступ до інтерактивних вправ і тестів; здійснювати консультування учнів поза межами уроку [16].

До початку вивчення Першої світової війни вчитель може розміщувати в блозі вступні матеріали, проблемні запитання, історичні ілюстрації та короткі інформаційні повідомлення, що сприяють формуванню мотивації до навчання. Під час опрацювання теми блог може використовуватися як додаткове джерело інформації. Учні отримують доступ до презентацій, інтерактивних карт, історичних документів та мультимедійних матеріалів, що допомагають глибше зрозуміти причини, перебіг і наслідки війни. Учительський блог створює умови для самостійного навчання. Учні можуть виконувати індивідуальні завдання, працювати з додатковими джерелами, брати участь у тематичних форумах або обговореннях. За допомогою блогу вчитель може організовувати онлайн-тестування, розміщувати завдання для самоперевірки та надавати рекомендації щодо виправлення помилок.

Використання учительського блогу забезпечує постійний доступ до навчальних матеріалів, сприяє розвитку інформаційної та цифрової компетентностей учнів, підвищує мотивацію до навчання, створює умови для індивідуалізації освітнього процесу, забезпечує оперативний зворотний зв’язок між учителем і учнями, розширює можливості для організації дистанційного та змішаного навчання [17]. Для ефективного використання учительського блогу доцільно регулярно оновлювати навчальний контент, розміщувати матеріали в логічній та структурованій формі, використовувати різноманітні мультимедійні ресурси, залучати учнів до обговорення історичних проблем і подій, забезпечувати достовірність та наукову обґрунтованість інформації, поєднувати роботу в блозі з традиційними формами навчання [58].

Загалом, учительський блог є ефективним інструментом цифрової підтримки навчального процесу в закладах загальної середньої освіти. Під час вивчення Першої світової війни він забезпечує доступ до різноманітних освітніх ресурсів, сприяє розвитку самостійної пізнавальної діяльності учнів та підвищує ефективність засвоєння історичних знань. Використання блогу дозволяє створити сучасне освітнє середовище, орієнтоване на активну

взаємодію учасників навчального процесу та формування ключових компетентностей школярів.

Сучасна історична освіта орієнтована на формування в учнів не лише системи знань, а й умінь самостійно здобувати інформацію, аналізувати історичні джерела та застосовувати отримані знання на практиці. Однією з ефективних інтерактивних технологій навчання, що сприяє реалізації цих завдань, є вебквест. Використання вебквестів під час вивчення Першої світової війни дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати їхні дослідницькі навички та підвищувати інтерес до вивчення історії.

Вебквест – це форма організації навчальної діяльності, що передбачає виконання учнями проблемного або дослідницького завдання з використанням ресурсів мережі Інтернет [38, с. 21]. Основною особливістю вебквесту є те, що учні не просто шукають інформацію, а аналізують її, узагальнюють, порівнюють та створюють власний освітній продукт. Під час вивчення Першої світової війни вебквести сприяють розвитку критичного мислення, формуванню навичок пошуку та оцінювання інформації, удосконаленню вмінь працювати з історичними джерелами, розвитку комунікативних навичок, формуванню інформаційно-цифрової компетентності [19].

Ефективний вебквест зазвичай складається з кількох взаємопов’язаних елементів. На підготовчому етапі учитель ознайомлює учнів із темою, метою та проблемою дослідження. Наприклад, учням може бути запропоновано з’ясувати, чи можна було уникнути Першої світової війни або визначити її вплив на подальший розвиток світу. Завдання має бути проблемним і передбачати самостійний пошук та аналіз інформації. Наприклад: дослідити причини початку війни; проаналізувати перебіг військових кампаній; охарактеризувати нові види озброєння; оцінити наслідки війни для різних держав. При цьому учитель добирає перелік перевірених інтернет-джерел, електронних енциклопедій, цифрових архівів, історичних карт, відеоматеріалів та документів, які використовуватимуться під час виконання завдань. Здобувачі освіти працюють індивідуально або в групах, виконуючи

окремі ролі. Наприклад, одна група може досліджувати політичні причини війни, інша – військові операції, третя – життя цивільного населення в умовах війни. Результати роботи можуть бути представлені у вигляді презентації, інфографіки, відеоролика, історичного блогу, вебсторінки або доповіді. Критерії оцінювання визначаються заздалегідь і можуть враховувати повноту виконання завдання, достовірність використаних джерел, творчий підхід та якість представлення результатів [41, с. 86].

Загалом, тематика Першої світової війни створює широкі можливості для організації вебквестів завдяки великій кількості цифрових історичних джерел. Учням можуть бути запропоновані такі теми: «Причини та передумови Першої світової війни»; «Життя солдатів у траншеях»; «Новітні види озброєння та їх вплив на перебіг війни»; «Українські землі в роки Першої світової війни»; «Версальська система та її наслідки»; «Відомі політичні та військові діячі Першої світової війни». Виконання таких завдань сприяє глибшому розумінню історичних подій та формуванню навичок самостійного дослідження.

До основних переваг цієї технології належать відносять: підвищення мотивації до навчання; активне залучення учнів до освітнього процесу; розвиток самостійності та відповідальності; формування дослідницьких умінь; розвиток навичок роботи в команді; удосконалення цифрової грамотності; інтеграція різних видів навчальної діяльності. Для ефективного використання вебквестів учителю доцільно чітко формулювати навчальну проблему та кінцевий результат роботи; добирати надійні та науково обґрунтовані джерела інформації; розподіляти ролі між учасниками групи відповідно до їхніх можливостей; поєднувати дослідницьку діяльність із творчими завданнями; використовувати прозорі критерії оцінювання; організовувати підсумкове обговорення результатів роботи [69].

Таким чином, вебквести є ефективною педагогічною технологією, що відповідає вимогам сучасної освіти та сприяє формуванню ключових компетентностей учнів. Під час вивчення Першої світової війни в закладах

загальної середньої освіти вони забезпечують активну пізнавальну діяльність, розвивають дослідницькі навички, критичне мислення та вміння працювати з цифровими ресурсами. Використання вебквестів дозволяє зробити процес навчання історії більш інтерактивним, практикоорієнтованим і цікавим для учнів.

Одним із ефективних методів активного навчання є рольова гра, яка дозволяє моделювати історичні ситуації та залучати учнів до безпосереднього відтворення подій минулого. Під час вивчення Першої світової війни рольові ігри сприяють розвитку історичного мислення, комунікативних навичок і підвищенню інтересу до навчання. Рольова гра є інтерактивною формою навчальної діяльності, під час якої учні виконують певні ролі та діють відповідно до історичних обставин або визначеного сценарію. У процесі гри школярі аналізують інформацію, аргументують свою позицію, приймають рішення та взаємодіють з іншими учасниками. Під час вивчення подій Першої світової війни рольові ігри дозволяють глибше зрозуміти причини та наслідки історичних подій; розвивати критичне мислення; формувати навички аргументації та публічного виступу; удосконалювати вміння працювати в групі; розвивати історичну емпатію та здатність розглядати події з різних точок зору [17].

Методика організації рольової гри передбачає різні етапи. На початковому етапі вчитель визначає тему гри, формулює навчальні цілі та розробляє сценарій. Учні ознайомлюються з історичними подіями, опрацьовують необхідні джерела та отримують ролі. Так під час вивчення Першої світової війни учасники можуть представляти керівників держав Антанти та Центральних держав; військових командувачів; дипломатів; журналістів; представників громадськості; учасників мирних переговорів.

Під час гри учні виконують завдання відповідно до своїх ролей, обговорюють проблемні питання, відстоюють інтереси певних держав або соціальних груп та ухвалюють рішення в умовах змодельованої історичної ситуації. Учитель виконує роль координатора, стежить за дотриманням правил

і спрямовує дискусію в навчальне русло. Після завершення гри проводиться обговорення результатів, аналізуються дії учасників та історичні наслідки прийнятих рішень. Учні порівнюють результати гри з реальними історичними подіями та роблять відповідні висновки.

Прикладамии рольових ігор з теми Першої світової війни можуть бути: 1) «Сараєвська криза 1914 року» – здобувачі освіти виконують ролі представників європейських держав після вбивства ерцгерцога Франца Фердинанда. Їхнім завданням є вироблення дипломатичних рішень для врегулювання конфлікту та запобігання війні. 2) «Засідання військового штабу» – учасники представляють військове командування різних країн та аналізують стратегічні рішення під час великих військових кампаній. 3) «Журналісти на фронті» – учні збирають інформацію про перебіг бойових дій, створюють репортажі та висвітлюють події від імені представників тогочасної преси. 4) «Паризька мирна конференція» – школярі виступають у ролі делегацій держав-переможниць і переможених країн, обговорюють умови мирного врегулювання та наслідки війни.

Для успішного проведення рольових ігор учителю рекомендується: добирати теми, що містять історичні суперечності та проблемні ситуації; забезпечувати учнів необхідними інформаційними матеріалами; чітко визначати правила та критерії оцінювання; заохочувати учасників до аргументованого відстоювання позиції; проводити рефлексію після завершення гри; поєднувати рольові ігри з іншими активними методами навчання.

Загалом, рольові ігри є ефективним методом навчання історії в закладах загальної середньої освіти. Під час вивчення Першої світової війни вони забезпечують активне залучення учнів до освітнього процесу, сприяють розвитку історичного мислення, комунікативних умінь та навичок співпраці. Використання рольових ігор дозволяє не лише поглибити знання про історичні події, а й сформувати в учнів здатність аналізувати складні суспільні процеси та приймати обґрунтовані рішення.

QR-коди (Quick Response Codes) є сучасним цифровим інструментом, який сприяє інтеграції електронних ресурсів в освітній процес. Вони забезпечують швидкий доступ до різноманітних онлайн-матеріалів, зокрема статей, відеозаписів, презентацій, вебінарів та інших навчальних ресурсів. Використання QR-кодів підвищує інтерактивність занять і розширює можливості учнів для самостійного опрацювання історичного матеріалу [17].

Основними перевагами використання QR-кодів у вивченні подій Першої світової війни є: 1) оперативний доступ до інформації (за допомогою смартфона або планшета учні можуть миттєво перейти за посиланням, зашифрованим у QR-коді, та ознайомитися з необхідними матеріалами. 2) Інтерактивний характер навчання (QR-коди можуть використовуватися для організації різноманітних навчальних активностей, наприклад проходження онлайн-тестів, вікторин або виконання інтерактивних завдань, пов’язаних із темою уроку). 3) Розширення навчального контенту (за допомогою QR-кодів учитель може надати доступ до додаткових джерел інформації: архівних документів, відеолекцій, інтерв’ю з істориками, наукових статей та інших матеріалів, що сприяють поглибленому вивченню історичних подій і постатей). 4) Можливість навчання поза межами класу (QR-коди забезпечують доступ до освітніх ресурсів у будь-який час і в будь-якому місці, що сприяє поєднанню навчальної діяльності з повсякденним життям учнів та підтримує їхню самостійну роботу) [74, с. 88-89].

QR-коди можуть розміщуватися в підручниках, робочих зошитах, роздаткових матеріалах, на стендах у класі, а також у мультимедійних презентаціях. Це дозволяє учням самостійно знаходити та опрацьовувати додаткову інформацію, поглиблюючи свої знання з історії та розвиваючи навички роботи з цифровими ресурсами.

Що стосується механізмів реалізації вище описаних методик, то сьогодні смартфон є одним із найпоширеніших персональних цифрових пристроїв, який поєднує широкий спектр функцій, що активно використовуються в повсякденному житті. Для учнів він став невід’ємним

засобом спілкування та отримання інформації. Часто школярі намагаються користуватися смартфонами під час занять для власних потреб, що може відволікати їх від навчального процесу. Проте замість повної заборони мобільних пристроїв доцільніше інтегрувати їх в освітню діяльність, перетворюючи на ефективний інструмент навчання.

Використання смартфонів на уроках сприяє підвищенню зацікавленості учнів та активізації їхньої пізнавальної діяльності. У сучасній освіті поширення набула технологія BYOD (Bring Your Own Device – «принеси власний пристрій»), яка передбачає використання особистих мобільних гаджетів для виконання навчальних завдань. Завдяки цьому смартфон може виступати не лише засобом комунікації, а й ефективним інструментом засвоєння знань.

Важливе місце в організації навчання посідають онлайн-платформи для створення інтерактивних завдань та тестів. Однією з найвідоміших є LearningApps.org, яка надає вчителям можливість розробляти вікторини, тести, кросворди, вправи на заповнення пропусків у тексті, стрічки часу та інші інтерактивні завдання. Наприклад, під час вивчення історії можна створювати вікторини з датами, історичними подіями чи портретами видатних діячів. Для старшокласників особливо корисними є вправи, спрямовані на вивчення історичних персоналій, коли необхідно співвіднести портрет діяча з описом його діяльності або історичним періодом.

Такі завдання можуть виконуватися індивідуально або в парах безпосередньо на уроці, що не лише сприяє кращому засвоєнню матеріалу, а й розвиває навички співпраці та комунікації між учнями. Для перевірки знань широко використовується сервіс Google Forms, який дозволяє створювати різноманітні тестові завдання, доповнювати їх зображеннями та відеоматеріалами, структурувати за розділами й встановлювати часові обмеження на виконання. Після проходження тесту система автоматично підраховує результати, що значно спрощує процес оцінювання.

Крім того, популярністю користуються такі освітні сервіси, як Quizlet та Kahoot!, які пропонують різноманітні ігрові форми перевірки знань і навчання [17]. Використання цих платформ не потребує значних часових або технічних ресурсів, тому вони легко інтегруються в освітній процес та підвищують ефективність уроків історії [74, с. 88-89].

Отже, використання учительських блогів, вебквестів, рольових ігор та QR-кодів у вивченні Першої світової війни є ефективним засобом модернізації історичної освіти. Ці технології сприяють розвитку ключових компетентностей учнів, підвищують мотивацію до навчання та забезпечують інтерактивність освітнього процесу. Їх комплексне застосування дозволяє зробити вивчення історії більш змістовним, доступним і цікавим для школярів.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті проведеного дослідження теоретично обґрунтовано та практично проаналізовано можливості використання мультимедійних технологій у процесі вивчення подій Першої світової війни на уроках історії в закладах загальної середньої освіти.

Історіографічна база дослідження є багатогалузевою та охоплює як класичні й сучасні праці з історії Першої світової війни, так і роботи з методики викладання історії та впровадження мультимедійних технологій. Це свідчить про достатній рівень наукової розробки як самої теми війни, так і педагогічних аспектів її вивчення. Джерельна база є різноманітною та включає мемуарну літературу, нормативно-освітні документи та навчально-методичні матеріали. Мемуари політичних діячів дозволяють глибше зрозуміти міжнародні процеси початку ХХ ст., тоді як навчальні програми та концепція «Нової української школи» визначають компетентнісні засади викладання історії. Це забезпечує поєднання історичного та педагогічного вимірів дослідження. Методологія роботи базується на поєднанні загальнонаукових, спеціально-історичних та педагогічних підходів, що дає змогу комплексно аналізувати як історичні події Першої світової війни, так і методику їхнього викладання з використанням мультимедійних технологій.

Аналіз шкільних програм і підручників засвідчує, що тема Першої світової війни посідає центральне місце у курсі всесвітньої історії. Вона розглядається як ключовий переломний етап ХХ ст., що визначив подальший розвиток міжнародних відносин, політичної карти світу та формування нового світового порядку. У різних підручниках акценти зміщуються від політико-дипломатичного та військово-історичного викладу до соціально-антропологічного й компетентнісного підходів, що створює широкі можливості для використання мультимедійних технологій.

Мультимедійні технології є важливим складником сучасного освітнього процесу, що забезпечує поєднання різних каналів сприйняття інформації (візуального, аудіального, інтерактивного) та сприяє підвищенню ефективності навчання історії. Їх застосування дозволяє зробити складні історичні події більш доступними, наочними та емоційно значущими для учнів. Мультимедійні засоби у викладанні історії доцільно класифікувати за способом подання інформації, рівнем інтерактивності, дидактичним призначенням та формою організації навчальної діяльності. Така систематизація дає змогу педагогам більш усвідомлено добирати цифрові ресурси відповідно до навчальних цілей та етапів уроку.

В результаті дослідження доведено ефективність використання різноманітних мультимедійних інструментів (презентацій, відеоматеріалів, інтерактивних карт, хронологічних стрічок, онлайн-платформ, тестів, 3D-реконструкцій та віртуальних екскурсій), які сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку історичного мислення, критичного аналізу та цифрової компетентності учнів. Методика застосування мультимедіа на різних етапах уроку (мотиваційному, пояснювальному, закріплювальному та контрольному) дозволяє підвищити пізнавальну активність здобувачів освіти, забезпечити індивідуалізацію навчання та організувати ефективний зворотний зв’язок між учителем і учнями. Встановлено, що інтерактивні технології, зокрема вебквести, рольові ігри, учительські блоги та QR-коди, сприяють переходу від пасивного сприйняття інформації до активної дослідницької діяльності школярів. Це забезпечує формування ключових компетентностей, розвиток умінь працювати з історичними джерелами, аналізувати події та приймати обґрунтовані рішення.

Використання мультимедійних технологій створює умови для поєднання традиційних і інноваційних методів навчання, проте їх ефективність залежить від педагогічної майстерності вчителя, доцільності добору цифрових ресурсів та дотримання педагогічного балансу, оскільки

надмірне використання мультимедіа може призводити до перевантаження учнів.

Отже, мультимедійні технології є дієвим засобом модернізації історичної освіти. Їх комплексне та методично обґрунтоване застосування під час вивчення Першої світової війни сприяє підвищенню якості навчання, формуванню історичної компетентності та розвитку пізнавальної активності учнів, що відповідає сучасним вимогам цифрової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Джерела

1. Архив полковника Хауза. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1937. Т. IV. 406 с.

2. Всесвітня історія. Історія України. (інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2022. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf (дата звернення 12.05.2026).

3. Засади реформи Міністерства освіти і науки України: Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення 12.04.2026).

4. Ллойд-Джордж Д. Военные мемуары. В 3-х томах Москва: Издательство иностранной литературы, 1957 Т. 1. 656 с.

5. Ллойд-Джордж Д. Правда о мирных договорах. В 2-х томах Москва: Издательство иностранной литературы, 1957. Т. 2. 555 с.

6. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-svita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення 24.03.2026).

7. Практикум з курсу «Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу». Для студентів історичного факультету. Друга частина. Укладач Богдана Сипко. Львів: Видавництво «Левада», 2023. 281 с.

8. Кулик І.О. Практикум з шкільного курсу історії та методики її викладання: Навчальний посібник. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. 188 с.

9. Табуи Ж. Двадцять лет дипломатической борьбы. Москва: Издательство иностранной литературы, 1968. 462 с.

2. Література

10. 10 фактів про наслідки Першої світової війни. URL: https://mors.in.ua/money/913-10-faktiv-pro-naslidky-pershoyi-svitovoyi-viyny.html (дата звернення 11.05.2026).

11. Алексієвець М., Алексієвець Л. Велика війна у відновленні національних державностей ЦСЄ: Польща. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 87-90.

12. Антонов В. А., Леонський В. Д. Інтерактивна дошка SMART та використання її в навчальному процесі. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2004. №8. С. 22–26.

13. Березюк Р. Друга Балканська війна в контексті початку Першої світової війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 27-32.

14. Брайчевська О.А. Вплив Першої світової війни на зародження нових форм дипломатичної практики. Перша світова війна й Україна (до 100-річчя початку Великої війни): тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю, Київ–Черкаси, 25–26 вересня 2014 р. / редкол.: В.А. Смолій та ін. Київ: Інститут історії України, 2014. С. 15-18.

15. Валіон О. Міжнародні відносини напередодні Першої світової війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 16-19.

16. Ванчицький А. Блоги та мережеві щоденники, їх використання в педагогічній практиці. URL: http:// tolik.rovno.ua/?p=184 (дата звернення 22.03.2026).

17. Васьківська Т. Використання цифрових інструментів для вивчення історії: основи та принципи. Педагогічна Житомирщина № 2 (38), 2025. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2025/06/6.-%D0%92%D0%B0%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf (дата звернення 12.05.2026).

18. Велика війна 1914 – 1918: витоки, характер, наслідки: Монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. С. С. Трояна. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 536 с.

19. Використання засобів ІКТ для підвищення ефективності уроку історії. URL: https://vhetelsibagatova.blogspot.com/2015/12/blog-post.html (дата звернення 11.04.2026).

20. Віднянський С. Велика війна як прояв кризи європейської цивілізації. До 90-річчя початку першої світової війни. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/velika_viyna_yak_proyav_krizi_evropeyskoyi_tsivilizatsiyi_do_90-richchya_pochatku_pershoyi_svitovoyi.html (дата звернення 12.05.2026).

21. Віднянський С., Мартинов А. Тривала історія «Великої війни». *Український історичний журнал.* 2024. №4. С. 40–50.

22. Віднянський, С. В. Розпад Австро-Угорської монархії і проблеми національного державотворення в Центрально-Східній Європі. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Історія.* Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 27. С. 61–68.

23. Волощук О. Вплив Першої світової війни на карту Європи: розпад імперій та формування нових держав. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 96-99.

24. Гай-Нижник П. Перша світова війна: державні витрати й фінансові наслідки для світової валютної системи. *Велика війна 1914–1918: витоки, характер, наслідки.* Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. С.410–425.

25. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Всесвітня історія (рівень стандарту): підручник для 10 класу. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 176 с.

26. Гнатюк Т. А. Використання програм smart-дошки під час проведення узагальнювальних уроків з історії України в 7 класі. *Таврійський вісник*. 2016. № 1(53). С. 204-210.

27. Гончаренко А. В. Велика Британія та колоніальні протиріччя у період Першої світової війни 1914-1918 рр. (на основі документів міністерства закордонних справ російської імперії). *Сумська старовина.* 2019. №LV. С. 46–58.

28. Гриценко А. Особливості використання сучасних мультимедійних навчальних засобів з історії у закладах освіти. *Актуальні питання педагогіки, психології та професійної освіти.* 2019. №1. С. 16–22. URL: http://aesthetethicpedaction.pnpu.edu.ua/index.php/wissn026/article/view/175630 (дата звернення 12.05.2026).

29. Гриценко А. Теоретичні основи використання мультимедіа технологій у процесі викладання історії. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2019. № 2 (65). С. 69–73.

30. Грицька Т. С. Етапи формування та види інформаційних компетентностей учнів. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2010. № 1. С. 41-43.

31. Грубінко А. Формування проектів європейської інтеграції у міжвоєнний період як наслідок Першої світової війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 79-81.

32. Дементієвська Н. П. Проектування, створення та використання навчальних мультимедійних презентацій як засобу розвитку мислення учнів.

Інформаційні технології і засоби навчання. 2007. Т. 2. № 1. URL: http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/284/270 (дата звернення 08.05.2026).

33. Дишлєва С. Інформаційно-комунікаційні технології та їх роль в освітньому процесі. URL: http://osvita.ua/school/technol/6804 (дата звернення 12.05.2026).

34. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / пер. з франц. Є. Марічева, Л. Погорєлової, В. Чайковського. Київ: Основи, 2005. 903 с.

35. Жаріков В. З досвіду використання мультимедійних технологій на уроках історії. *Історія України.* 2010. № 9. С. 13-15.

36. Європа після Першої світової війни: територіальні зміни і політичний розвиток (1919 – 1923 рр.). URL: https://web.archive.org/web/20141013112705/http://ukrmap.su/uk-wh10/250.html (дата звернення 12.05.2026).

37. Карпенко Т., Овчаренко О. Сутність і протиріччя Версальсько-Вашингтонської системи. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2019» : матеріали XXI Всеукраїнської наукової конференції молодих учених. 2019. С. 85–87.

38. Карташова Л. А. Роль веб-технологій у підвищенні ефективності діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2008. № 5. С. 19–22.

39. Катрун Т. Версальська мирна система у становленні нових державностей ЦСЄ. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 99-104.

40. Кіссинджер Г. Дипломатія. Київ: КМ-Букс, 2019. 864 с.

41. Куценко С. Інтерактивна дошка на уроках історії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* 2014. Вип. 49. С. 84-90.

42. Ладиченко Т.В. Всесвітня історія: (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2018. 160 с.

43. Логінов М.М. Перша світова війна як спосіб розв'язання економічних суперечностей. *Історія народного господарства та економічної думки України.* 2016. Вип. 49. С. 93–111.

44. Марущак М.Й. Історія дипломатії XX століття. Львів: Бескид Біт, 2003. 304 с.

45. Методичні аспекти використання мультимедійних презентацій на уроках історії. URL: http://www.negrovetska-zosh.uz.sch.in.ua/sklad_shkiljnogo_kolektivu/direktor_ta_administraciya/storinka_zastupnika_direktora_z_navchaljno-vihovnoi_roboti-voron_mikoli_yurijovicha/metodichni_aspekti_vikoristannya_muljtimedijnih_prezentacij_na_urokah_istorii/ (дата звернення 12.05.2026).

46. Мокрогуз О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії. *Науковий вісник Миколаївського державного університету:* Збірник наукових праць. Випуск 24: Педагогічні науки. Миколаїв : МДУ, 2009. С. 76–87.

47. Мокрогуз О. П. Мультимедійна презентація в системі засобів навчання. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2009. № 8. С. 21–24.

48. Мороз М. Японія у Великій війні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 84-87.

49. Овчаренко О. І., Сухушина О. В. Джерела й наслідки Боснійської кризи (1908–1909 рр.). *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. 2009. Вип. 160/161. С. 180– 194.

50. Папенко Н., Ілющенко К. Позиція Великої Британії щодо німецької репараційної проблеми (1920-1922 рр.). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2010. №1. С. 16–22.

51. Пищик О. В. Методика використання мультимедіа-технологій на уроці Класному керівнику. Усе для роботи. Харків : «Основа». № 2 (50), 2013. URL: http://schoolplusnet.com/art/Metodika-vikoristannyamultimedatehnologj-na-urots/ (дата звернення 12.05.2026).

52. Плескун Х. Марокканська і боснійська кризи: порівняльний аналіз імперіалістичних конфліктів напередодні Першої світової війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 25-27.

53. Полянський П. Б. Всесвітня історія (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Грамота, 2023. 256 с.

54. Потєхін О. В. Боснійська криза 1908–1909 рр. і Перша світова війна: проблеми союзницької співпраці. *Перша світова війна: історичні долі держав і народів (до 100-річчя від початку Першої світової війни).* Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2015. С. 71–79.

55. Потєхін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки. Київ: Дух і літера, 2023. 600 с.

56. Потєхін О. В. Про причини Першої світової війни: полемічні нотатки. *Сторінки історії.* 2021. №52. С. 153–170.

57. Прихненко М.І., Парчевська В.В. Ідеологічний чинник і Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин. *Політикус.* 2021. № 1. С. 121–125.

58. Про використання відеоматеріалів на уроках історії. URL: https://www.historyua.com/2018/07/28/pro-vykorystannya-videomaterialiv-na-urokah-istoriyi/ (дата звернення 13.05.2026).

59. Пушкар А. Економічні наслідки Першої світової війни для промисловості Франції. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 276-280.

60. Синиця М.О. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 418–438.

61. Секо Я. Трансформація європейського націоналізму та витоки Великої війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 19-25.

62. Сіромський Р. «До Різдва все завершиться…»: коротка історія Першої світової війни (1914-1918). Львів: Світ, 2018. 80 с.

63. Соколовська Т. П. Мультимедійні презентації – гідна альтернатива електронному підручнику. Інститут педагогіки НАПН України. URL: http://ipvid.org. ua/upload/iblock/2d3/2d3207cd5bced641db908581ed44c7e5.рвf (дата звернення 12.05.2026).

64. Тверезовська Н.Т., Касаткін Д.Ю. Інформаційно-освітнє середовище навчання: історія виникнення, класифікація та функції. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2011. № 3. С. 190–196.

65. Теміров Ю. Версальський порядок: столітня тінь гетерогенності. *Історичні і політологічні дослідження.* 2019. № 1. С. 17–22.

66. Федорів І. Китай у геополітичних планах країн-учасниць Першої світової війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-ї річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 90-95.

67. Фісанов В.П. Проблеми повоєнного устрою Центральної Європи у «Чотирнадцяти пунктах» президента США Вудро Вільсона (спроба текстологічного аналізу). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного*

університету: історичні науки. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. Т. 14. С. 387-399.

68. Фісанов В. «Чотирнадцять пунктів» президента США Вудро Вільсона: документознавчі аспекти. Аналітика. Прогнози. *Інформаційний менеджмент.* 2014. Вип. 2. С. 211-227.

69. Худобець О. Інтернет і підліток – культура спілкування та залежність. URL: http://library.tnpu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=210:application46&catid=60&Itemid=304&lang=en (дата звернення 12.05.2026).

70. Цвєтков Г. М. Міжнародні відносини і зовнішня політика в 1917-1945рр.: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 1997. 232 с.

71. Шаріпова Т.В. Впровадження інноваційних технологій на уроках історії, як чинник створення оптимальних умов розвитку для особистості. URL: http://fel2005.dp.ua/docs/blog/09/028.pdf (дата звернення 03.05.2026).

72. Шморгун О.О. Перша світова війна: витоки і наслідки (всесвітньо-історичний контекст). *Проблеми всесвітньої історії.* 2019. №2(8). С. 10–54.

73. Щупак І., Морозова Л.В. Всесвітня історія. 10 клас. : підруч. для закл. загал. серед. освіти (рівень стандарту). Київ: УОВЦ «Оріон, 2023. 288 с.

74. Ягупова А.О., Яновська Л.В. Роль мультимедійних технологій під час викладання історії в закладах загальної середньої освіти. *Інноваційна педагогіка.* 2022. Вип. 47. С. 86–89.